

Sisekaitseakadeemia  
Politsei- ja piirivalvekolledž

Jaak Otsason

MASSIRAHUTUSTE TEKKEPÕHJUSED  
JA KAITSEVÄE KASUTAMINE MASSIRAHUTUSTE  
HALDAMISEL

Lõputöö

Juhendaja  
Tanel Järvet, MA

Tallinn 2012

# ANNOTATSIOON

## SISEKAITSEAKADEEMIA

Politsei- ja Piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: aprill 2012
Töö pealkiri: „Massirahutuste tekkepõhjused ja kaitseväge kasutamine massirahutuste haldamisel”	
Töö autor: Jaak Otsason Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:	
Käesoleva lõputöö maht on 43 lehekülge, koos lisadega 50 lehekülge. Töö on kirjutatud eesti keeles ning võõrkeelne kokkuvõte on inglise keeles. Lõputöö eesmärk on: Analüüsida massirahutuse tekkepõhjuseid ning kaitseväge kasutamise aluseid massirahutuste haldamisel.  Lähtudes töö eesmärgist on autor püstitanud järgnevad uurimisülesanded: 1) analüüsida teooria kirjanduse põhjal massirahutuste tekkepõhjuseid; 2) anda ülevaade sõjaväelise operatsiooni juhtimise põhimõtetest; 3) analüüsida kaitseväge kasutamise aluseid massirahutuste haldamisel.  Töö esimeses peatükis antakse ülevaade massirahutuste tekkepõhjustest ja töö teises peatükis analüüsitakse kaitseväge rakendamise aluseid ja ressursside kasutamise võimalusi massirahutuste haldamisel. Püstitatud ülesannete analüüs ei osuta kaitseväge kaasamist välistavatele alustele. Kaitseväge isikkoosseisu ja tehnilist ressursi saab edukalt kasutada avaliku korra ja turvalisuse tagamisel massirahutuste ajal riikliku tähtsusega objektide kaitsel, eluliselt oluliste teenuste osutamisel ja tulenevates toetusülesannetes.	
Võtmesõnad: massirahutus, avalik kord, kaitsevägi.	
Inglisekeelsed võtmesõnad: <i>civil disorder management</i> , <i>public order</i> , <i>defence forces</i> .	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud:	
Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:

# SISUKORD

SISSEJUHATUS .....	6
1. MASSIRAHUTUSTE TEKKEPÕHJUSED .....	8
1.1 Modernse ühiskonna konfliktid ja nende teostumine .....	8
1.2 Konflikti ajendite eri väärtused.....	14
1.3 Vastuhaku vormid. Protest.....	18
2. RIIGI TÄITEVVÕIM KUI TERVIK .....	21
2.1 Kaitseväge ja politsei rakendamise olustikulised sarnasused .....	21
2.2 Operatsiooni organiseerimine .....	27
2.3 Avaliku korra taastamisele suunatud tegevus .....	32
2.4 Eesti Kaitseväge kasutamise alused mittedõjalises tegevuses .....	38
KOKKUVÕTE .....	43
SUMMARY .....	44
Kasutatud kirjandus .....	46
LISA 1. SÕJAVÄEPOLITSEI ÕPPEKAVA .....	50
LISA 2. NÄITEID TAKTIKALISTEST OLUKORDADEST .....	51

## Mõistete loetelu

Sõjaväes kasutatavad mõisted erinevad tsiviilteenistuste mõistetest kohati ka siis, kui vaadeldava mõiste kirjapilt on väliselt sarnane. Seega võivad töös esitatud seisukohad tekitada lugejas küsimusi ja olla esmapilgul eksitavad, mistõttu lähtutakse lõputöös järgmistest mõistetest:

Poliitika	– sätestatud tahe, soovitud reeglite kehtestamine eesmärgi saavutamise nimel.
Strateegia	– poliitiliste reeglite piires koostatud ja eesmärgile pühendatud mõjudega/tulemitega manipuleerimise kava. Riiklikul tasemel hõlmab riiki terviklahendusena.
Operatiivne	– kohene ja pidev hinnang olustikule; – pädev reageering olustikule (õigeaegne ja sobiv); – tegevuse korraldamine ja käigus hoidmine strateegiliste mõjude, tulemite esilekutsumiseks.
Julgeolek	– seisund, milles riik tervikuna ning selle raames tegutsevad üksikisikud ja nende grupid saavad end tunda turvaliselt ja kaitstuna.
Avalik kord	– kõigi ja igäühe kaitseks kehtestatud normide kogum, mille järgimist elanikkonnalt nõutakse ja oodatakse.
Taktika	– tulemusele suunatud mõtestatud praktiline võtte ( <i>taktos</i> ), korrastatud võtete jada, kogum, st praktiline tegevus sündmuskohal nii laiemas kui ka kitsamas mõistes.
Operatsioon	– ühese eesmärgi saavutamiseks käivitatud taktikalise tegevuse mitmekülgne kombineeritud läbiviimine, st olustiku allutamine kontrollile tulemitega manipuleerimisel, kus tulemi aluseks ja garantiiks on juhitud praktiline tegevus sündmuskohal.
Juhtimine	– reeglistike, käskude, korralduste ja füüsiliste takistuste süsteem ajalises ja ruumilises korrelatsioonis, mis rakendub täitesaatja tegevusena. Jaguneb passiivseks ja aktiivseks.
Juhitav keskkond	– olukord, kus allutatud üksuse/üksuste, ametniku/ametnike tegevust on võimalik korralduste, reeglitega suunata. Eeldab juhi adekvaatset

	<p>arusaamist olukorrast, tema võimalust juhitud korraldusi anda ja juhitud võimalust korraldusi vastu võtta ning täitma asuda.</p> <p>Korraldused tuginevad seadusele, eeskirjadele jt reguleerivatele normatiividele ning olustikule, erandkorras kaalutletud ohtlikkusele.</p> <p>Ei eelda vastutegevuse juhitud, kuid eeldab selle saavutamist.</p>
Etapp	<p>– operatsiooni rakendamise eristatav osa, mis on suunatud juhtimise, juhitud, tulemi tagamisele ja eristab erinevaid olustikulisi seisundeid ning nendest järgmisesse ülemineku korda.</p>
Ülesanne	<p>– üksusele, allüksusele, ametnikule pandud sund praktilise tegevuse läbiviimiseks ette nähtud ajal ja kohal nimetatud tulemi saavutamiseks, kus alati osutatakse alustamise aeg või alguse sündmus, koht, maht, kestus ja tulem ning kitsendused (piirangud, täpsuse kriitilisus), vajadusel ka ülesande täitmiseks valmisoleku aeg, koht ja maht, kui ülesande täitmine või selle ajastus ning täpsus on kriitiliselt oluline. Tihti osutatakse nii esialgne kui ka arvatav järgnev tegevus.</p>
Vastutegevus	<p>– olustikuline segav seisund, mille piires ja/või mille või kelle suhtes tegevust rakendatakse. Vastutegevus võib olla passiivne (tõkked, piirangud), aktiivne (põgenev, vastuhakkav kurjategija), stiihiline (vihm, tuul, torm, üleujutus), organiseeritud jms. Teatud olukordades võib piiranguid, looduslikke tõkkeid ja tehisrajatise käsitleda kui vastutegevust.</p>
Kaitsevägi	<p>– valitsusasutus Kaitseministeeriumi haldusalas; töös ka kui sõjavägi.</p>
Massirahutuse haldamine	<p>– tavapärasest elukorraldust kestvalt häirivate või pärssivate inimgruppide, rahvahulkade tegevuse teadlik allutamine seadusega kehtestatud korrale.</p>

## SISSEJUHATUS

2012. aastal sai Eesti Vabariik 94-aastaseks. Taas on üles ehitatud riigi põhiseaduslikud institutsioonid, oleme liitunud Euroopa Liidu ja NATO-ga. Põhiseadusliku korra üks alustalasid on rahva turvalisus. Selle hoidmine ja kaitsmine on riigi täidesaatva võimu üks olulisemaid kohustusi<sup>1</sup>. Lühikese ajaga oleme üles ehitanud tõsiseltvõetava ja lugupidamist vääriva korrakaitseüsteemi, mis on suuteline jätkusuutlikult tegutsema ka kriisides. Eesti ei ole enam abivajaja, vaid on juba ise suuteline teisi toetama. Me aitame tagada avalikku korda vajadusel ka välisriikides, sh Afganistani Islamiriigis,<sup>2</sup> kus olustikulised tingimused (üleriigiline relvastatud vastuhakk) eeldavad suurearvulist, sõjalise väljaõppega väekoondise rakendamist Afganistani valitsuse poolt kirjeldatud avaliku korra saavutamiseks.

Eesti Vabariigi suhteliselt väiksearvuliste teenistuste juures on otstarbekas näha ette võimalused teiste riigiteenistuste ametnike kaasamiseks olukorras, kus ühe teenistuse ressursidest ei piisa avaliku korra taastamiseks soovitud aja või tingimuste jooksul. Selle üheks olulisemaks näiteks Eestis on kindlasti 2007. aasta aprillis toimunud rahutused. Teema aktuaalsust rõhutab ka Eesti ühinemine Euroopa Liidu ja Schengeni lepinguga ning samaaegselt sotsiaalmeedia kiire areng, millistega kaasnev isikute ja teadete liikumisvabaduse suurenemine loob soodsad alused rahutuste kiireks riikidevaheliseks levikuks, mis omakorda võib asetada korrakaitseteenistused täiendavalt ebasoodsasse olustikku. Siit tuleneb ka vajadus valdkonna ajakohaseks analüüsiks ja tänapäeva oludele vastava käitumiskava loomiseks.

---

<sup>1</sup> Sharp, G., „*Vajadus kaitsta. Elanikele toetuv kaitse*“. (Princeton University Press 1990). Tõlgitud väljaanne (Tallinn Infomare 1996) lk 6.

<sup>2</sup> ISAF Mandate: The overall task of assisting the Afghan government in extending its authority and creating a secure environment, in concrete terms /.../. < [www.nato.int/isaf/topics/mandate/index.html](http://www.nato.int/isaf/topics/mandate/index.html) >

Riigi toimimise üheks indikaatoriks on riigi suutlikkus ise toime tulla erinevate konfliktsete olukordadega. Riigi üheks kvaliteedi näitajaks on ka see, kuidas ta selleks on valmistunud, milline on tema reageerimisvõimekus.

Lõputöö eesmärk on analüüsida massirahutuste tekkepõhjuseid ning kaitseväge kasutamise aluseid massirahutuste haldamisel.

Eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- 1) analüüsida teooria kirjanduse põhjal massirahutuste tekkepõhjuseid;
- 2) anda ülevaade sõjaväelise operatsiooni juhtimise põhimõtetest;
- 3) analüüsida kaitseväge kasutamise aluseid massirahutuste haldamisel.

Käesolev lõputöö on teoreetiline uurimus, kus analüüsitakse teooriakirjandust ja valdkonda reguleerivaid õigusakte.

Töö esimeses peatükis kirjeldatakse riigi rolli ühiskonnas ning seda, millest on selline tsentraliseeritud elanikkonna kaitsevajadus tingitud ja kuidas see on välja kujunenud. Selgitatakse konfliktide ajendeid ühiskonnas ning kirjeldatakse äärmusluse vorme. Pööratakse tähelepanu massirahutuste tekkimise dünaamikale. Teises peatükis avatakse korrakaitseoperatsioonide läbiviimise planeerimise ja ettevalmistamise taktikaid erinevatest aspektidest. Käsitletakse operatsioonide juhtimist ja tegutsemisviise massirahutuste vahetus haldamises ning vaenulikult meelestatud rahvahulkade haldamisega seonduvaid tegureid. Seejärel analüüsitakse võimalusi kaitseväge rakendamiseks massirahutuste haldamisel Eesti õigusruumis.

Käesolev töö vaatleb korrakaitseoperatsioonide korraldamist läbi sõjaväelise juhtimise prisma, osutades sõjaväelisele praktikale ülesannete lahendamisel olustikus, kus sisuliselt taastatakse ja kaitstakse riigis kehtivat korda relvastatud ja/või relvastamata, kuid vaenulikult meelestatud rahvahulkade haldamise kaudu.

# 1. MASSIRAHUTUSTE TEKKEPÕHJUSED

## 1.1 Modernse ühiskonna konfliktid ja nende teostumine

Mõiste „poliitika“ pärineb kreeka keelest ning tähendas algselt Vana-Kreeka linnriigi ehk polise avalike asjadega, s.o kodanike ühiste probleemidega tegelemist, linnriigi ühiste asjade ajamist. Sellise tegevuse eesmärk oli saavutada kõiki kodanikke rahuldav elukorraldus, s.o üldine hüve. Kreeka arusaamade järgi tähendas üldine hüve võimalust elada head ja õiglast, st vooruslikku elu vastavalt oma oskustele ja võimalustele. Seega polnud linnriik kreeklastele mitte ainult poliitilise, vaid ka religioosse ühiselu vorm. Kreeklastele olid religioossed probleemid ühtlasi eetilised probleemid ning mõlemad olid tihedalt seotud poliitikaga. Arusaamine, milles poliitika seostus nii eetika kindlate normidega (voorulik elu) kui ka ilmaliku sisuga (hea elu), muutus alles keskaja lõpul ja renessansiaja saabudes, mil Itaalia poliitik, ajaloolane ja poliitikafilosoof Niccolò Machiavelli lahutas poliitikast eetilise (ja religioosse) aspekti ning nihutas poliitika keskpunkti riigi ja võimu. Võimu omandamine ning säilitamine muutus sellest peale poliitika keskseks küsimuseks.<sup>3</sup>

Riikliku suveräänsuse taastamisega omandas Eesti kõik vajalikud omadused, mis ühel suveräänsel riigil peavad olema: territoriaalne terviklikkus, kodanikkond ja avalik võim<sup>4</sup>. Neid väärtusi on riik kohustatud ka kaitsma.

Riikide tekkimise lepinguteooria kohaselt moodustusid riigid lepingu alusel, mille kohaselt üksikisikud loobusid vabatahtlikult oma algupärasest ja loomulikust vabadusest ning moodustasid ühiselu korraldamiseks riigi. Olgugi riigi loomise motiivid erinevad, on peamiseks sooviks kaitsevajadus – nii seesmise rahu kui ka välise rahu tagamiseks ning sellest tulenevalt on lepinguteooria kohaselt riigi esmane ja põhiline funktsioon just kaitsefunktsioon, sest „ühiskondliku lepingu eesmärgiks on lepinguosaliste ellujäämine”.<sup>5</sup>

---

<sup>3</sup> Machiavelli, N., *Valitseja*, < [www.hot.ee/maclap/principe/saatex.html](http://www.hot.ee/maclap/principe/saatex.html) > (2009)

<sup>4</sup> Jellinek, G., „*Allgemeine Staatslehre*”, < [www.jura.uni-passau.de/dsg-sibirien/skript2004.pdf](http://www.jura.uni-passau.de/dsg-sibirien/skript2004.pdf) > (2009)

<sup>5</sup> Rousseau., J. J., „*Ühiskondlikust lepingust ehk riigiõiguse põhiprintsiibid*“. (Varrak, 1998)



Vaieldamatult on sellise ühiskondliku lepingu ehk kõrgeima õigustloova akti väljenduseks Eestis Eesti Vabariigi põhiseadus. Põhiseaduse preambuli neljanda lõike kohaselt on riik loodud „kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus”.<sup>6</sup>

Lähtudes eeltoodust on riigi esmaseks ja põhiliseks püsiva iseloomuga ülesandeks ja eesmärgiks sisemise ja välise rahu ning julgeoleku kaitsmine ühiskonnas. See omakorda annab eesmärgi saavutamiseks ja funktsiooni täitmiseks õigustuse moodustada vajalikke institutsioone<sup>7</sup>. Preambuli esimesest osast (sisemine rahu) saab tuletada riikliku korrakaitsefunktsiooni ning teisest (väline rahu) riigikaitsefunktsiooni. Samas on nende riiklike ülesannete korraldamise õiguslikud alused määratud põhiseaduse kümnendas peatükis ära ainult riigikaitse funktsioonile (välisele ohule). Põhiseaduse § 1 lõigetes 1 ja 2 leiab väljendamist nii riigi kui ka rahva suveräänsuse idee. Rahvusriigi seesmise ja välise julgeoleku käsitlemisel jääb tavaliselt välja sellele omane rahva ja riigi eristatus, st rahvusriigi suveräänsust sisemise ja välise julgeoleku seisukohalt vaadeldakse kui ühte tervikut, mida riik on kohustatud tagama ning mida ta tulenevalt ühiskondlikust lepingust võlgneb rahvale.

Sidudes omavahel põhiseaduse preambulis esile tõstetud väärtused ja riigi eesmärgid, võib väita, et riigi korrakaitse- ja riigikaitsefunktsiooni eesmärgiks on peale riigi arendamise ja kindlustamise ka tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade.

Professor Ivar Aimre on öelnud, et arenenud ühiskonnas on turvalisus seotud kõigi inimtegevuste tahkudega ning enda kaitstusele ja üldisele ohutusele antavate hinnangutega. Turvalisuse traditsiooniline osa käsitleb inimeste suhet vägivalla, õigusrikkumiste ja kuritegevusega<sup>8</sup>. Kui riigid suudavad – kas just hõlpsasti, aga siiski – kontrollida riiki ähvardavaid konkreetseid ja vahetuid ohte, siis piirid on osutunud hermeetiliselt sulgematuteks ning see võimaldab kontrollimatut isikute rännet, sealhulgas ka ebaseaduslikku sisenemist riiki. Riigid käsitlevad seetõttu tihtipeale oma suutmatust kontrollida sissetulevat nn voogu ohuna oma riiklikule suveräänsusele ja julgeolekule.

---

<sup>6</sup> Eesti Vabariigi Põhiseadus.

<sup>7</sup> Truuväli, E.-J. jt, *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. (Tallinn Juura, Õigusteabe AS, 2002) lk 41–42.

<sup>8</sup> Aimre, I. “Riik, ohuallikad ja inimeste hirmud“. E. Raska, T. Raitviir *Eesti edu hind. Eesti sotsiaalne julgeolek ja rahva turvalisus*. (Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2005) lk 173

Pealegi omab sõna „ebaseaduslik” õigusriigis alati teatud negatiivset varjundit, mis seondub riigi õiguskorra eiramisega. Professor Robert Alexy on märkinud, et „sisemine julgeolek on liberaalses õigusriigis keskne kollektiivne hüve”<sup>9</sup> ning riigil peab olema õigus seda tagada. Seetõttu on kohane selgitada, miks riigid ja rahvad tunnetavad ohtu ning milles see väljendub.

Saksa õigusfilosoof Georg Jellinek on defineerinud riigi kolme kõige olulisema tunnuse alusel, selle kohaselt on riigi elementideks territoorium, rahvas ja valitsus ehk täidesaatev võim.<sup>10</sup> Riik on jõu legaalne valdaja ja haldaja, kus jõu legaalseks rakendajaks on täitevinstitutsioonid koos avaliku teenistusega. Seega võib väita, et riigisüsteemi üldine deklaratiivne siseriiklik eesmärk on tagada stabiilsus ja turvalisus kogu elanikkonnale – nii praegustele kui ka tulevastele põlvkondadele – reeglite ja normide kehtestamise ja järgimise tagamise abil (üldine sisejulgeolek). Õigusteadlane Eduard Raska on osutanud tõsiasjale, et mitte alati pole inimese terve mõistus usaldusväärne teejuht seal, kus on vaja eristada ohu isikuliselt kogetavaid avaldumisvorme ja neid asjaolusid, mis endas ohtu kätkevad või ohtlikke sotsiaalseid arenguid (protsesse) esile kutsuvad.<sup>11</sup> Teisiti sõnastades on riik ühiskonnas kui piiritletud mõjusfääri ja tegevusraadiusega võimukandja, kes reguleerib inimestevahelisi suhteid (käitumist, tegevusi) enim konflikte esile kutsuvaltel aladel ning hindab, reguleerib ja tagab üldiste hüvede püsimist. Läbi aegade on loomuõiguse lahutamatu osa olnud üldine ja ühine hüve: avaliku korra kaitse (füüsilise vägivalla pärssimine), kaitse välisvaenlase (mõjude) vastu, üldise sanitaarse olustiku tagamine (epideemiate leviku tõkestamine, prügi kogumine ja neutraliseerimine), looduskeskkonna säilitamine (pöördumatute kahjustuste tekkimise ennetuslik tõkestamine) jms ning ühiskassana suurõnnetuste kahjude osaline korvamine.<sup>12</sup>

Üldises mõistes on riik autoritaarne ja imperatiivne legaalset jõudu omav süsteem selliste reeglistike koostamisel ja rakendamisel, kvaliteetsuse nimetamisel ja mõõtmisel, mis peaksid vältima ühiskonna väljasuremist, sisekonfliktisuse kasvu, soovimatut muteerumist

---

<sup>9</sup>Alexy, R., „Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid”. (Juridica I / 2001 ) lk 8

<sup>10</sup> Jellinek, G., „Drei-Elemente-Lehre”. < wendt.jura.uni-saarland.de/AktuelleVeranstaltungen/DrElicker/SS08/AllgemeineStaatslehre/Material/Komplex4\_Folien.pdf; > (2009)

<sup>11</sup> Raska, E., ja Raitviir, T., „Sotsiaalse keskkonna ohuallikad. Eesti sotsiaalne julgeolek ja rahva turvalisus.” (Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 33. 2005)

<sup>12</sup> Locke, J., „Teine traktaat valitsemisest”. (Akadeemia 2007 ) lk 11–17.

või vägivaldset hävimist. Üldised hüved võivad tugineda ka kokkuleppeliste eetikanormide kohustamisele kui tegevusvabaduste raamistamisele, volituste ning kohustuste jaotamisele, garanteerimaks elanikele arusaadavalt stabiilset ja turvalist olustikku (mittevajalike stressorite maandamine).

Ühiskond on inimeste ühise tegevuse ajalooliselt kujunenud vormide kogusumma, sotsiaalsete suhete ja vaimuelu süsteem, hüvede tasakaalustunud süsteem.<sup>13</sup> Ühiskonnal on mitmeid vorme (heaoluühiskond, kodanikuühiskond jne) ja üleminekuid (riskiühiskond), kus hüvesid tagatakse avaliku sektori või erasektori vahendusel või rahvusvaheliselt tüürituna. Ajalooliselt seotakse nende muutumist ühest teise suuremate rahvusvaheliste sündmuste ajendist lähtudes. Ühiskonna arenguks vajati rohkem vahendeid kui kodanikelt saadud tulu ümberjaotamine. Täiendavate lahenduste rakendamiseks vajati riigiväliseid ressursse nii toorme, energia kui ka tööjõu näol. Samas vabastati enamik majandus- ja tootmistevõime riigi vahetust juhtimisest, mis viis olukorrani, kus majandusefektiivsusele ja rikkusele võidujooksu nimel hakkas toimuma väliskapitali ulatuslik kaasamine (millega kaasnes välismajanduslik ja poliitiline sõltuvus investorite personaalsest tahtest ning importitööjõust) ja sunnitud majandusränne. Majandustegevuse laienemine rahvusvaheliste ühenduste valdusesse muutis garantii üksikisiku sissetulekule ebapüsivaks, pikemas perspektiivis ennustamatuks. Kõik need muutused viisid ühiskonna nn üleminekustaadiumi, mida võime nimetada riskiühiskonnaks,<sup>14</sup> kus riiklik sektor ei oma enam vahendeid, et tagada, ja erasektor ei hooli üldise olukorra tasakaalustusest (kriitiline konkurents kasumile, garantiide puudumine), mis rakendudes laiemale elanikkonnale loob täiendavaid avaliku kollektiivse rahulolematuse avaldamise riske, kuritegevuse kasvu.<sup>15</sup> Tänapäeva kodanikuühiskonnast võib leida ka näiteid, kus kodaniku mõistet käsitletakse laiemalt kui konkreetse riigis registreeritud isikut, kodakondsusega isikut, kellele lasuvad vastavas riigis kehtestatud üldised kohustused kogukonna ees ning kellele avalik sektor tagab vastava riigi territooriumil üldised õigused ja võimalused. Kodanikuühiskonna tunnuseks on igäihe pealehakkamistahe ja tegusus ühise eluruumi korrastamisel, n-ö teine avalik sektor, millesse võivad kuuluda ka mittekodanikud.<sup>16</sup>

---

<sup>13</sup> Op sit 52–85.

<sup>14</sup> Becker, U., „A new cosmopolitanism is in the air”. (2007)

<sup>15</sup> „Eesti majanduslanguse võimalik mõju kuritegevusele 2009. aastal”. (Politseiamet 2008)

<sup>16</sup> Lagerspetz, M., „Olulised mõisted”, (2004) <

[www.siseministerium.ee/atp/failid/OLULISED\\_M\\_ISTED\\_Mikko\\_.doc](http://www.siseministerium.ee/atp/failid/OLULISED_M_ISTED_Mikko_.doc)> (2009)

## Rahvas, rahvus ja rahvuslus

Rahvas (*Nation*) on tänapäeval määratletud kui mingi riigi püsielanikkond,<sup>17</sup> kui kodanikkonna laiendatud mõiste, kuigi paralleelselt esineb ka rändrahvaid (*Rome*) või nn vabasad hõime (*Pashtu*) või põlishõime (*Seneca*),<sup>18</sup> mis võivad eksisteerida üldise regioonis (riigis) kehtiva jurisdiktsiooni raames või sellega paralleelselt.

Rafik Grigorjan ja Artem Davidjants (1999: 26)<sup>19</sup> on öelnud: „Keel, kultuur, eneseteadvus ja vaimsus on üksteisega tihedalt seotud, nende eraldamine on võimalik vaid tinglikult. Inimene võib osaleda mitmes kultuuris, osata mitut keelt, tunda mitme rahva muusikat, kuid kuuluda üheaegu mitmesse rahvusesse pole võimalik”.<sup>20</sup> Rahvus on kvalitatiivne kategooria ning selle subjekt on isiksus – nii rahvuskultuuri kandja kui ka looja.<sup>21</sup> Rahvuste võrdõiguslikkuse aluseks on inimeste võrdõiguslikkus. Võrdõiguslikkus ei kohusta rahvuselt ühtset rahvast loobuma ajaloolisest pärandist (nii territoriaalsest, materiaalsest kui ka kultuurilisest) kolmanda rahva kasuks. Seega ümberasuja kohustuseks jääb sulanduda uude keskkonda, olles sellele lojaalne, integreeruda.

Professor Raivo Vetik on öelnud, et integratsiooni definitsioon tulebki nendest põhieesmärkidest. Eestis on tõepoolest eesmärk luua poliitiline rahvus. Poliitilist rahvust on mõeldud siin selliselt, et Eestis peaks tekkima ühine Eesti riigi identiteet. Poliitiline rahvus ei tähenda etnilist rahvust, vaid seda, et siia jäävad eksisteerima eri etnilised grupid, kuid need grupid on lojaalsed Eesti riigile.<sup>22</sup> Antud taustal jääb veel defineerida mõiste „Eesti riigi identiteet” ehk see, millele lojaalseks jäädakse.

Rahvusšovinism ehk marurahvuslus on ideoloogia- ja poliitikaprintsiip, mis avaldub rahvusliku eraldatuse idees ning teiste rahvuste umbusaldamises, mida tihti defineeritakse

---

<sup>17</sup> *The Constitutions of US* (2009) /.../ „US nation is US citizen and US permanent and temporary legal resident aliens.” (US The Library of Congress, 2009)

<sup>18</sup> *Seneca Nation Settlement Act of 1990*. (US The Library of Congress, 2009)

<sup>19</sup> Viikberg, J. *Eesti rahvaste raamat. Rahvusvähemused, -rühmad ja -killud*. (EEK 1999)

<sup>20</sup> Aimre, I. *Sotsioloogia*. (Tallinn, Sisekaitseakadeemia 2005) lk 95

<sup>21</sup> Зимичев, А. М. *Психология политической борьбы* (Санкт-Петербург, 1993) lk 8

<sup>22</sup> Vetik, R., „*Presidendi Ümarlaua istungi protokoll*“, (Tallinn, Riigi Teataja 6/1999)

rahvustevahelise vaenu propageerimisena. Šovinism üldisemas tähenduses on mis tahes inimgrupi üleolekut pooldav mõtteviis.<sup>23</sup>

Rahvusluse rõhutamisse suhtutakse tihti eelarvamusega, nimetades seda süvenemata kohe šovinismiks. Teisisõnu – rahvuslikkuse rõhutamine ei ole rahvuse kõrgemale või madalamale asetamine, vaid eelkõige enda kuuluvuse määramine. Sellest tulenevalt on kõik rahvad, rahvused, kes on jõudnud tänapäeva, väärt eksisteerimist, sest ebasobiva eluviisi ja dogmade puhul, mis pärsiksid oluliselt eksistentsi, oleksid nad assimileeritud või hävitatud. Loodusressursside erinev kättesaadavus ja haldamine on andnud võimaluse elada rahvastel kas komplitseeritult või lihtsalt, arenenumaid rahvaid ei eksisteeri. On erineva ülesehitusega ühiskonnad, mis tuginevad arusaamade, tõekspidamiste erisustele.<sup>24</sup>

### **Akultuuratsiooni viisid ja mõju ühiskonna toimimisele**

Professor Jüri Viikberg on märkinud, et ajalooliselt on rahvad suheldes üle võtnud või laenanud teiste rahvaste kultuurielemente. Läbi inimajaloo on n-õ oskusi vähem valdav rahvas, rahvusrühm või isiksus võtnud üle teise rahva arvatavalt sobivaid kultuurielemente, käitumisnorme, oskusi. Seda nimetatakse akultuuratsiooniks. Protsess toimib nii riigisiselt kui ka piirideüleselt. Mõjuulatuse määrab see, kas „mõjualuseks on põline rahvusrühm või sisserännanud, kelle kohanemine on alles alanud või käimas”. Tavaliselt toimub akultuuratsioon migratsiooninähtuste tulemusena, kus migrante mõjutavad asukohamaa põline kultuur, kontaktid ja kooselu. Professor John Berry on väitnud akultuuratsiooni nelja arengusuuna käsitlemisel, et sõltuvalt sellest, kas uuel asukohamaal peetakse või ei peeta vajalikuks kontakte teiste rahvustega (põlisrahvusega), ning kuivõrd säilitatakse oma identiteeti, toimub:

marginalisatsioon – kontakte ei looda, kohalikke traditsioone ega keelt ei omandata, kaotatakse side lähtemaaga, st elatakse n-õ sotsiaalses vaakumis, tekib võõrandumine ja frustatsioon;

separatsioon – kohanetakse ümbritseva keskkonnaga, kliima ja loodusega, kuid sotsiaalset kohanemist ei toimu, kuna põlisrahvuse keelt ega kombeid ei õpita, kapseldutakse oma

---

<sup>23</sup>Turda. M., „*The idea of national Legimaticy in Fin-De-Siécle Hungary*“. (The Central European University 2003)

<sup>24</sup> Institute for Sexual Minority Studies and Services, /.../ „Sexual minorities are those persons who constitute a minority population due to differences in their sexual orientations and/or gender identities. Groups characterized as sexual minorities across sex, sexual, and gender differences include lesbians, gay men, bisexuals, transsexuals, intersexuals, transgendered, and Two-Spirit Aboriginals“ (University of Alberta 2012) < [www.ismss.ualberta.ca](http://www.ismss.ualberta.ca) > (2012)

vähemusrühma, suheldakse oma keeles, peetakse kinni oma tavadest ja elulaadist. Nii tekivad n-ö rööbiti elavad rahvusrühmad, kus kontaktid on minimaalsed. Levinud on negativism, uue ja võõra tõrjumine või eiramine (mida kaugemal on lähtemaa, seda halvem mõju);

assimilatsioon – saabuv rahvusrühm seab eesmärgiks põlisrahvusega kokkusulamise ega säilita oma identiteeti, võttes üle põlisrahvuse keele ja kombed;

integratsioon – omandatakse uus keel ja kombed, kuid säilitatakse ka oma kultuur ja identiteet. Ühiskondlikult suheldakse põlisrahvuse keeles nende kombeid järgides, perekonnaringis ja rahvuskaaslastega suheldakse oma keeles ja kommete järgi. Nii ollakse pädevad kahes kultuuris ja osaletakse kahes ühiskonnas.

Professor Viikberg on öelnud, et Nõukogude okupatsiooni ajal iseloomustas sisserännanuid peamiselt separatsioon ja veidi vähem marginalisatsioon, kusjuures eestlased põlisrahvusena pidid üle võtma hoopis sisserännanute keelt ja kombeid (kohustuslik ametikeel üleliidulistes ettevõtetes oli vene keel). Eesti taasiseseisvumise järel tunnevad tol perioodil sisserännanud end tõrjutuna (kuna kodumaaks peetakse Venemaad, ehkki ollakse Eesti kodanik). Ka separatsioon võib tulevikus üle kasvada marginaliseerumiseks.

Marginaliseerumine, kuritegevuse kasv, turvatunde vähenemine, barjäärid ühiskonnas ja konfliktid võivad tekkida ka keele baasilt (ehk eksitav tõlgendamine). Seda on põhjustanud rahvaste ümberpaigutamine või -paigutumine küüditamise, territooriumi ümberjagamise ja enesemääramisõiguse rakendamise (kolmanda võimu laienemine naaberterritoriumile) või teisese rahvasterände tulemusena. Kultuurilisest taustast tulenevaid käitumiskonflikte võivad tasandada näiteks võimu osaline delegerimine keskvõimule läbi konsensusdemokraatia (rahvuste vahel jagatud keskvõim ja rahvusautonoomia kindlatel territooriumitel) ja loomulik integratsioon. Kuid ühiskond on kompleksne, seega ei saa toetuda vaid ühele tegurile või kehtestada uut lähtepunkti, nn nullnivood.

## **1.2 Konflikti ajendite eri väärtused**

Riike kui elanike elu ühisreegleid korraldavaid keskse juhtimise ja kehtestatud reeglite täitmise järelevalvega süsteeme on läbi ajaloo loodud erinevatel alustel, kus režiimi kehtestamisega on kaasnenud enamasti nii otsene kui ka vaimne vägivald ning kus rahvaste, rahvuste põlisalasid ning nende seotust geograafiliste ja looduslike iseärasustega

ei ole arvestatud. Seega kannavad mitmed (kui mitte öelda enamik) nn tsiviliseeritud riigid endas tegelikult viitsütikuga konflikte, sest ükski rahvas, veelgi vähem jõu või pettusega allutatud rahvas, ei soovi loobuda oma ajaloost – ajaloost kui põlvkondade tööst, ohverdustest ja kogutud varast, põlisaladest ja ainuomasest sobivast elustiilist sellel. Näiteks enamik etnilisteks konfliktideks nimetatud sõdu Balkanil põhineb rahvaste (*ethnos*) ajaloolise pärandi ümberjagamisel nii ohjamatu sundmigratsiooni kui ka poliitilise jõuvõtte tagajärjel.<sup>25</sup>

Samas ei tavatse kollektiivne väärtus tugineda ainuomaselt rahvuslikule pärandile, vaid eri kogukondade tõekspidamistele üleriigiliste ja rahvusvaheliste ettevõtmiste hindamisel. Näiteks esimene vägivaldsem meeleavaldus globaliseerumise vastaste poolt leidis aset 2001. aasta juunis Göteborgis Euroopa Liidu tippkohtumise ajal, kus massirahutuste käigus sai haavata üle 70 inimese.<sup>26</sup> Davosis toimunud maailma majandusfoorumil hoiti rahutused ära potentsiaalsete meeleavaldajate linna mitte laskmisega. G8 tippkohtumise ajal Genovas nõudsid politsei ja globaliseerumise vastaste kokkupõrked esimese inimohvri. Kannatada sai üle 230 inimese, kokku võttis rahutusest osa umbes 100 000 globaliseerumise vastast erinevatest riikidest. Ülalkirjeldatud sündmustele reageerisid riigid vastavalt kehtivale siseriiklikule seadusandlusele ja rahvusvahelistele lepetele. Arvestades Eesti liitumist Euroopa Liidu ja Schengeni lepinguga, peab Eesti avalik teenistus olema valmis adekvaatseteks ja õiguslikult korrektseteks reageeringuteks analoogiliste olukordade tekkimisel.

### **Esindusdemokraatia riskid**

Riigi tegevuse peamine siht ja selle tagamisele suunatud garandid sõnastatakse põhiseaduses. Põhiseadus on kui etalon, rahva tahe muutmatus kirjasõnas, mis kirjeldab mittemuudetava sihi ja riigi haldamise üldised poliitilised garandid, kuid ei sätesta eesmärgile pühendumise poliitilist strateegiat detailides. Seega teenib põhiseadus rahvast ja rahvust (olenevalt riigist), olles kui poliitilist tegevust kammitsev ja sihitav ultimatiivne atribuut, millega sätestatud kriteeriume ega seoseid ei tohiks hetkel valitseva poliitilise

---

<sup>25</sup> Kojus, T., *Self-Determination and Minority Rights. Kosovo case 1912-2008*. (VDM Verlag Dr. Muller Aktiengesellschaft & Co. KG 2009).

<sup>26</sup> „Rootsi Kuningriigi valitsuse poolt kokku kutsutud Göteborgi komitee ülevaade politsei tööst korra tagamisel, demonstratsioonivabaduse tagamisel ja üksikisiku õigusturvalisuse tugevdamisel seoses massirahutustega Euroopa Nõukogu kohtumise ajal Göteborgis 14.–16. juunil 2001“. (Politseiamet 2008)

juhtkonna enda tahe muuta ega üksikosadeks lahutada.<sup>27</sup> Vastasel juhul muutuks põhiseadus sisutuks<sup>28</sup> ja juhtkond illegaalseks.

Riigi juhtkond on esindusdemokraatias<sup>29</sup> kutsutud juhtima rahvast sellisena, nagu see on.<sup>30</sup> Kodakondsus<sup>31</sup> ja rahvus ei ole enamikul juhtudel sünonüümid. Üheks konfliktide ajendiks on mitmetes riikides tänapäeval ajutiselt (osutatud tähtaja jooksul) riigijuhi staatust kandvate isikute (juhtide) tahe mugandada rahvas riigijuhi tiitlit kandva isiku enese oskustele ja tõekspidamistele sobivaks.<sup>32</sup>

Rahva kestmise ja tugevuse peamine alus on siiski materialistliku elustiili sobivus loodusliku ja vaimse keskkonnaga ilma elanikkonna üksikisikute elukorraldust ootamatult kitsendavate ressursimahukate koormisteta. Korrakaitseteenistused kui avaliku teenistuse täitevmehhanismi osa on kutsutud hindama põhiseaduses kirjeldatud korra olemasolu seaduste ja teiste seadusandlike aktidega nimetatud ning üldkehtivate tunnetuslike, kultuuriliste kriteeriumidega osutatud tunnuste alusel. Hindamistulemustest lähtuvalt tuleb (või ei tule) rakendada täiendavaid meetmeid olustiku tasandamiseks eelpoolnimetatud sobivuse saavutamiseks. Kas meetmete valikul juhitudakse väljundist või ajendist, on iseküsimus.<sup>33</sup>

### **Vabaturumajanduse peidetud konfliktid**

Konfliktid tulenevad füüsilise väljenduse saanud emotsionaalsetest, eri rahvaste põlist õiglus-mõõdutunnet riivavatest vastuseisudest, mis põhinevad peamiselt omandi, tunnetusliku ruumi ja õiguste repressiivsel ümberjagamisel, kus valitsemise stiil on saavutanud monarhia tunnused ning valitseja on väljunud eneserealsuse tajumise raamidest.<sup>34</sup> Euroopas tühja ruumi ei eksisteeri. Materiaalse väärtuse, peamiselt

---

<sup>27</sup> “Fundamental changes in decision making process due ethnical flipover at the State Executive level“. (DIA Washington DC US 2012)

<sup>28</sup> Matison, J., /.../ „Do not separate text from historical background. If you do, you will have perverted and subverted the Constitution, which can only end in a distorted, bastardized form of illegitimate government.“ The President of the United States (1809–1817)

<sup>29</sup> Matison, J., /.../ „A pure democracy is a society consisting of a small number of citizens, who assemble and administer the government in person“. The President of the United States (1809–1817)

<sup>30</sup> Heinsalu, A., „Vaba mandaadi sisustamine“. (Tallinn : Õiguskantsleri büroo, 2006)

<sup>31</sup> /.../“Eesti kodakondsus on Eesti kodaniku ja Eesti riigi vaheline õiguslik side, mis toob mõlemale poolele kaasa nii õigusi kui ka kohustusi“. (E-Riik 2009) < [www.eesti.ee/est/teemad/kodakondsus/eesti\\_kodakondsus/](http://www.eesti.ee/est/teemad/kodakondsus/eesti_kodakondsus/) > (2009)

<sup>32</sup> Jackson, A., /.../ „It is to be regretted that the rich and powerful too often bend the acts of government to their own selfish purposes“. The president of United States (1829–1837)

<sup>33</sup> Зимичев А. М., Психология политической борьбы. (Санкт-Петербург, 1993) lk 6

<sup>34</sup> „Stanford Prison Experiment“. (Stanford University 1971) < [www.experiment-resources.com/stanford-prison-experiment.html](http://www.experiment-resources.com/stanford-prison-experiment.html) >(2012)



finantskasumi kogumise huvides käivitatud inimeste ja töökohtade riikidevaheline ränne, sh majanduspaguluse soodustamine, vähendab paiksete elanike eluruumi ja vitaalsust (hüvede ümberjaotumine, erialaste oskustöölise väljaränne, omandatud ametite ja olemasolevate ametikohtade ülemäärane mittedobivus), sundides neid koormavalt tihti muutma elurütmi ning ülemääraselt kulutama üksikisikute ja perekondade ressursse.<sup>35</sup> Rändur-töölised ei ole pimedad ega harimatud, nad tunnetavad seadustatud eelistust, mille tingimustes (üksiku rändindiidi tahe *contra* põlisrahva saavutused) on rändav ema Teresa kopeerimatu üliharuldus.

Ümberasuja valdavalt ei liigu mujale ümberkehastumise või kestva kultuurišoki eesmärgil. Eesmärgiks on teiste poolt oma rahva otstarbeks loodud paikkondlikest üldistest hüvedest osasaamine,<sup>36</sup> ja seda tihti agressiivselt (*I've a Right*).<sup>16</sup> Mõiste „kodumaa” saab eri rahvustel eri tähenduse ja keegi pole pädev sõnana, et mõni neist arusaamadest on vale, lihtsalt konkreetne isik ei soovi omasest definitsioonist uues kohas loobuda.<sup>37</sup>

### **Migratsiooni kontroll kui ennetav meede**

Riigi sisejulgeolek füüsilises mõttes algab riigipiirist. Riigil on suveräänne õigus teostada oma huvide kaitseks piirikontrolli. Eelkõige tähendab suveräänsus õiguslikku suveräänsust ehk suveräänsust kui kõrgeimat riigivõimu; jurisdiktsiooni territooriumi ning selle alalise elanikkonna üle, mis ei ole õiguslikult piiratud ühegi teise võimukandja poolt. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtte kohaselt on riikidel õigus kontrollida välismaalaste riiki sisenemist ja viibimist riigi territooriumil ning kehtestada selleks tingimusi.

Uus julgeolekukeskkond leiab väljenduse ka julgeolekustruktuuride (julgeoleku- ja politseiasutused, piirivalve- ja tolliametkonnad, migratsiooniteenistused) omavahelises tööjaotuses ja funktsioonide lähenemises, mõningases ülekattuvuses. Uues julgeolekukeskkonnas (vaba piiriülene liikumine) võib korratustes osalevate isikute koguarv suurenda piiriülese liikumise arvelt kiiremini ja ettearvamatus mahus, kui politseiteenistused jõuaksid reserve mobiliseerida ning korratuste levimist adekvaatselt takistada. Seetõttu võttis Riigikogu vastu nn ühendasutuste seaduse (6.05.2009), millega

---

<sup>35</sup> „Fundamental changes in decision making process due ethnical, ethical flipover at the State Executive level“. (Washington DC US DIA, 2012)

<sup>36</sup> Bing Feng. „*Understanding the Cultural Narratives of the Migrant Chinese Mainlanders Living in Northern Ireland*“. School of International Studies Zhejiang University (2005)

<sup>37</sup> Alibhai-Brown. Y., /.../ „too British, too much full of rights ... Bloody fools ... In Pakistan the police would kill them on sight.“. Bradford's Burning (2001) < [www.islamfortoday.com/bradford.htm](http://www.islamfortoday.com/bradford.htm) > (2012)

ühendatakse riigi sisejulgeoleku kvaliteedi suurendamiseks politsei-, piirivalve- ning kodakondsus- ja migratsiooniamet.

### 1.3 Vastuhaku vormid. Protest

Kas demokraatlikus riigis saab üldse avalikkusele suunatud arvamused avaldusi lugeda vastuhakuks? Ultimaativselt lähenedes ehk küll, kuid avalik protest, vastuhakk, ongi elanikkonna ainuvõimalus teostada ülimat võimu õigeaegselt, protestijate lähtekohast, sest seadusandliku institutsiooni reeglipärase (nelja-aastane ajaraam) või kohtu kaudu muutmisega võib lootusetult hiljaks jääda riigis toimuvate, kuid elanike kogemustes ebasoovitavate protsesside muutmisega, peatamisega (igal protsessil on oma kiirus ja pöördumatus koos kaas- ja järeloomõjudega). Kes siis veel tunnetaks reaalselt olustiku sobivust või mitesobivust, kui mitte elanikkond.<sup>38</sup> Ka seaduste ja normatiividega üleküllastamine tekitab olukorra, kus üksikindiviid enam ei suuda olustikku hinnata ning selles orienteerumine muutub talle püsivalt koormavaks. Muutusi elanikkonna käitumises tuleks hinnata pigem kromaatilisel kui monopolaarselt, *à la*: „on rikkumine” *versus* „ei ole rikkumine”. Protesti avaldamine nii üksikisiku kui ka piiratud inimgrupi ulatuses on reguleeritud isikute õigusega pöörduda abi saamiseks (protest millegi suhtes) kohaliku omavalitsuse, prokuratuuri, kohtu või politsei poole olukorras, mis ei kaasa kolmandate isikute vabaduste vahetut piiramist. Organiseerunud avalikud väljaastumised, massirahutused (streigid, mässud, demonstratsioonid jms) on oma iseloomult komplitseeritumad, sest üldjuhul on nende eesmärgiks üldsuse tähelepanu haaramine avalikku korda jõuliselt muutes, mis väljendub tavajuhul liikluse ümberkorraldamises (füüsiline häirimine), kaaskondlaste rutiinse tegevuse pärssimises või olukorrana, kus rahutuses osalejate tegevus toob mõjudena kaasa kolmandate isikute massilise rahulolematuse (ressursside lukustumine, teeninduse ja transpordi mittetoimimine koos tulenevate mõjudega).

---

<sup>38</sup> „Citizen Participation in political level“. (Washington DC. US: National Democratic Institute, 2012)

## **Rahutused. Kollektiivne protest**

Kollektiivne vastuhakk võib olla nii suurearvuline üksiküritus ja/või arvukas ühisüritus, mis pigem on käivitunud üldise olukorra vastuvõetamatusele osutamiseks,<sup>39</sup> kuigi isikute väljendustes tundub, nagu eksisteeriks teadlikult eristatud siht. Pidev ärritus genereeriv olustik loob vimma kuhjumise (*accumulation of stressors*) ning sobival momendil see vallandub (iidsete kultuurrahvaste ja religioonide juures tuntud kui „kannatuste karika täis saamine”) ning kogu vimmapagas suunatakse valikuta hetkel osutatud, silmapaistva sihtmärgi vastu, tekib nn laviiniefekt. Sihtmärgiks võib saada valitsusliige, valitsusasutus, täitevteenistujad, erineva rahvuse esindajad. Sihtmärgi eraldamisel üldisest keskkonnast on oluline lihtne eristatavus, st sihtmärk on üheselt identifitseeritav ja mingi ärritusega (vimmaga) üheselt seotud, st vimma genereeriv, genereerinud. Tihti on see just viimane ärritus üldises ärrituste reas. Kollektiivsel vastuhakul, mässul, on mitmeid vorme, avalikke ja varjatuid. Varjatud mässu (*Riot of the Mind, Silenced Riot*) tunneme ära laiaulatuslikuna levinud (kollektiivsus ei osuta alati organiseeritusele, esineb ka samaaegsus) üldiste kehtestatud reeglite kestvas eiramises. Peamine eesmärk ei ole kasu teenimine, vaid enesetõestus „ma tahan oma elu lõpuks ise elada”. (Näited: piraatkoopiate tegemine, liikluseeskirja valikuline teadlik eiramine jne). Enese teadlik proovilepanek olukorras, kus vahelejäätmine peaks olema garanteeritud, kuid enesetõestuseks (kumb on üle, järelevalve või mina) tegu siiski sooritatakse. Teadlikult välditakse keerulisi olukordi, mida ei suudeta lõpuni analüüsida või mille tagajärjed oleksid arvatavalt mittekorvatavad. Domineerib tuhandete tegu ning poos, kas avalikult või peidetult. Eesti Vabariigi taasloomist poleks toimunud, kui Eesti rahvas poleks rahvuslikku ühtsust endas kandnud (*Silent Riot, the Riot of Mind*) ja tahtet sobivas ajaraamis teoks teinud. Ühegi inimese elu pole peatatav paremate aegade saabumiseni. Elu algab sünnist ja lõpeb surmaga, kus enamiku elu „elemente” saab sooritada vaid teatud ealistes piirides, ning seega ei ole paiksetel võimalik elu edasi lükata, kuniks nad suudavad iga uue olukorraga kohaneda või võõrastest kommetest tulenevaid sund-ümbekorraldusi teha.

Seega sund ei ole vaid seadusest tulenev, sund on ka ajaline, füüsiline ja vaimne mitesobivus, mille mõju ei saa vältida. Rahva püsimine ei ole vaid kultuuritaieste kogumine muuseumi, helindite ja hääliitsuste talletamine salvestistena, see on rahva elamine tema enese tempos temale sobivas kultuurilises keskkonnas, mille vältimatuks

---

<sup>39</sup> Elliot D. L. ja Hedegard, J., „*A Study of Civil Disorder in Detroit*“ (1969) lk 587

osaks on üldkasutatav vaba territoorium.<sup>40</sup> Isik on kultuuri kandja ja saabudes teise kultuurilisse keskkonda, hakkab ümberasuja looma enda ümber sobivaid reegleid (domineerimistahe, mis tuleneb ellujäämistahtest, kuigi otsest ohtu ei ole).<sup>41</sup> Sallivus ja taluvus ei ole sünonüümid. Vaba valikuga eluruumi kitsenemine (vabaduste vähenemine, tööturu ebastabiilsus, töökohtade ja ametite „ränne”) mõjub kõigile elukorraldust sund-ümbekorrastavalt. Mida kiiremaks sunnitakse ümbekorralduste jada, mida rohkem tuleb teha mittekavandatud sundotsuseid, seda ärritavamaks, kulukamaks ja mittehallatavamaks kipub muutuma iga indiviidi igapäevane elu.

Emotsionaalne stress akumuleerub ja võib väljenduda kollektiivse väljaastumisena, mis võib, tulenevalt kultuurilisest eripärast, impulsiivselt pöörduda avalikuks vägivallaks, kus ajalooliselt sumbkülades elanud rahvuste esindajad organiseeruvad iseeneslikult ka ilma karismaatilise üldjuhita või keskse orkestreerimiseta (*The Arab uprisings 2011*<sup>42</sup>). Stressi võidakse väljendada ka mõne teise arvuka samaliigilise seaduskuulmatuse demonstreerimisega, mis ei pruugi olla organiseeritud, vaid on tingitud elukeskkonna kestvast mitesobivusest (riskikäitumine; protest sundseisu vastu).

Riigi sisejulgeoleku seisukohast mitesoovitava käitumise kulminatsiooni saab pärssida, hajutades pingete kuhjumist täiendavate tasakaalustatud meetmete abil või suunates kollektiivse energia teisele sihtmärgile, millisena, erandkorras, peaks ka avalikku korda tagav teenistus ennast nägema ja vastavalt valmis olema. Kolmandat sihtmärki (nagu välisvaenlasele osutamine) avalikul teenistusel üldjuhul pakkuda ei ole. Tulenevalt sellest on täiendavate meetmete läbiviimiseks valmisolek üha teravamalt esile kerkiv vajadus. Korrakaitsja-ametnik (sõdur välismissioonil) ei saa muuta kehtestatud legaalset korda ega likvideerida korratuste, vastuhaku ajendit, eriti juhul, mil see tuleneb õigusselgusetusest või ajaloolisest konfliktisusest. Korrakaitseteenistus saab ajendi ja rahutuse vägivaldsust kammitseda, seda endasse „neelata”, kuid sedagi mitte alati, kestvalt ja lõplikult.<sup>43</sup>

---

<sup>40</sup> Зимичев, А. М., *Психология политической борьбы*, (СПб. 1993) lk 21

<sup>41</sup> /.../“One hypothesis is that people have the most emotionally charged we-images in relation to the layer called „survival unit”. (*ellujäämisstandard*). (Bucarest. Rom Army ICE NATO 2007)

<sup>42</sup> Smith, B., /.../„Not only did Tunisia start the wave of uprisings known optimistically as the „Arab Spring”. It was also a microcosm of the problems present throughout the region“. (International Affairs and Defence Section UK 2011)

<sup>43</sup> Stott, C. ja Adang, O. jt . „*Crowd Psychology and Public Order at Euro 2004*“. (The University of Liverpool 2004)

## 2. RIIGI TÄITEVVÕIM KUI TERVIK

### 2.1 Kaitseväge ja politsei rakendamise olustikulised sarnasused

Oma hierarhiliselt ülesehituselt ja üldeesmärgilt on politseiteenistus võrreldav sõjaväega ja võimaldab vaadelda politsei- ja piirivalveteenistust<sup>44</sup> (edaspidi politsei) kui sõjaväeliselt korrastatud käitumist vastutegevuse, st antud juhul massirahutuste suhtes, kus vähete jõududega on vaja saavutada dominantne seisund suurema, vastupanu osutava inimgrupi üle. Seega vaadeldakse siinses töös olustikku, milles politsei ja sõjavägi situatsiooniliselt ja käitumiselt sarnastuvad kõige enam. Ajalooliselt on mõlemad teenistused olnud riigi juhtkonna tahte rakendajad ning minevikus oli sõjavägi ainus valitseja tahte rakenduse garant nii sise- kui ka välisriiklikult. Millist teenistust millises olukorras eelistatakse, tuleneb konkreetse riigi seadusandlusest. Õigusriigi põhimõttest tuleneb, et igasugused piirangud, mis võivad kitsendada kellegi õigusi ja vabadusi, peavad tulenema seadusest. Seetõttu peab jõu kasutamine politsei või sõjaväe poolt julgeoleku või avaliku korra tagamisel tulenema seadusest. Tegevuse reeglid ei eelda seaduse tasemel regulatsiooni, vaid tulenevad otstarbekusest ning seadusega osutatud piirangutest mõjudele.<sup>45</sup>

Nii politseiteenistuses kui ka sõjaväes on suurendatud grupina (väegrupi õppus, sõda, missioon) või gruppide üheselt tegutsemine (paralleel: laulukoorid laulmas laulupeo ühendkooris) suhteliselt harvaesinev nähtus, mis ei võimalda kasutada koheselt ja efektiivselt mitmeid eriliigilisi ja head koordineeritust nõudvaid manöövreid või võtteid, sest täienduseks saabunud ametnikud (reservväelased, teiste riikide sõjaväelased) on erineva treenituse, varustuse, vanuse, kogemuse ja teadmistega õigusruumist, keeleoskusega ning vastavate riikide seadustest ning rahvusvahelisest õigusest, lepingutest tulenevate piirangute või volitustega.

---

<sup>44</sup> Politsei ja piirivalve seadus § 1; § 3; Kaitseväge korralduse seadus § 2; § 3; § 49

<sup>45</sup> Kirsimägi. S., „Lahingureeglite õiguslik tähendus ja nende rikkumisele järgnev vastutus“. magistritöö, Tartu Ülikool (2010)

Et ühisüritustel ei tekiks segadust, jäetakse saabuvald üksused üldjuhul kokkuharjutanud kooslusse ja nende isikkoosseisu ei jaotata laiali. Politseiteenistuses on enamik ametnikke igapäevaselt rakked, st pidevalt värskenduva teenistusliku kogemusega. Seega on vajaliku kollektiivsusvilumuse saavutamise aeg lühem. Paraku on nii rahvarahutuste suurus kui ka reeglitest väljumise aeg, koht ja viis tavaliselt teadmata, nagu on teadmata ka sõjalise vastase tegelik suurus, rünnaku aeg ja suund, ning seega ettevalmistusaeg küllaldaseks vastuseks äärmiselt lühike<sup>46</sup>. Initsiatiivi taashaaramiseks käivitatakse sõjaväes süsteem viisil, kus ülesannete ja võtete alajaotus viiakse tasandini, kus üksik sõdur, ametnik, allüksus, grupp ei pea kollektiivses grupis tegutsedes oskama enam kui kolme-nelja põhimanöövrit ühe ülesande täitmisel, et vältida kokkuharjutamise vähesusest tingitud segadust. Süsteemi eesmärk on teha vastutegevusega kontaktis olevatele ametnikele, sõduritele töö võimalikult lihtsaks, pöörates kõik lisategevused kontaktis mitteolevate kohustuseks. Sellest tulenevalt käsitleb sinne töö operatsiooni (kollektiivse jõupingutuse) organiseerimist kuni esimese kontaktini, kus kontakti haldamine läheb kohalikule olustikulisele juhtimisele (taktika), kuid üldine toetus jätkub eelnevalt organiseeritud (korrastatud ja eesmärgistatud) skeemi, plaani alusel. Samas on töös osutatud ka enamkasutatavate taktikaliste manöövrite aluspõhimõtted, millele ülejäänud tegevus tugineb.

Sõjaväes eristatakse vastase mõjutamisel tegevust ka kontaktsuse alusel: pidevalt kontaktis, lühiajaliselt/aeg-ajalt kontaktis, kaudselt kontaktis, ja kontaktis mitteolevad – ehk jätkusuutlikkust ja juhitavust tagavad tegevused ja ressursid. Sõjaväelised inimressursid ei ole piiramatud ja reaalsuses need üldjuhul vähenevad, seega rakendatakse teadmata aja kestva operatsiooni korral ratsionaalsuse mudelit: kontaktis vaid nii palju, kui reaalselt on vaja. Eriüksusi, reservelemente kaasatakse ülesande täitmise kulminatsioonis tasakaalu kindlaks enda kasuks pööramisel või kaotatud positsiooni tagasisaamiseks (kui see on vajalik).

Peamised võtted vastase haldamisel (jätame siinkohal välja kaugtegevusraadiusega ja raskerelvastuse ning keskendume politseiteenistusega võrdsele varustusele ja varustatusele) keskenduvad tema kollektiivsuse ja jätkusuutlikkuse vähendamisele tema hajutamise ja ebasobivasse olustikku suunamise teel, täienduste viivitamise või

---

<sup>46</sup> “Review of the August 2011 disorders“. Official release (HMIC UK 026.2011)

neutraliseerimise teel.<sup>47</sup> Kui on võimalik mõjutada ajendit, siis keskendutakse ka sellele. Sõjaväeline tegutsemine näeb ette vastase suhtes initsiatiivi haaramist ja hoidmist pideva liikumise kaudu, st vastane ei saa käituda oma idee, plaani, tahte järgi, vaid sunnitakse reageerima „kaitse” tegevusele.

Kehtiva korra raamidest väljunud rahvahulka saab vaadelda kui paisu tagant väljunud veevoogu, millel on küll suund, hoog, mass, kuid millel pärast hoo saavutamist puudub juhitavus. Peatada saab seda vaid võrdse vastujõuga või süsteemsete tasandus-hajutusvõtetega, nn juhitavate üksikvõtete kombinatsioonina, mis on tuntud ka sõjaväestatud üksuste tegutsemise peamise alusena suurearvulise vastase puhul.

Piltlikult vaadates võiks seda kirjeldada kui veevoolu suunamist summutavasse kärestikku ja lõplikku peatamist tammi ees olevas veekogus (kontrollitava, režiimse perimeetriga piirkond, piirkonnad), kus „kärestik” ja „tamm” moodustatakse paiksetest ja mobiilsetest elementidest, kuid kus „veevoolu” hulk (rahutustes osalev rahvahulk antud hetkel) mastaapides võetuna ei suurene, vaid pigem hajub (inimesed väsivad, eksivad, liiguvad eri suundades, nende agressiivsus ja füüsis on erinevad, saabumise ja lahkumise aeg on erinevad jne).

Siit tulenevalt on juhitav ja kokkuharjutanud täitevteenistus alati eelises põhikomponentides: ühtlus, juhitavus, treenitus, vitaalsus (nii süsteemi kui ka üksikteenistuja arvestuses), turvaelementides, varustuses, ümbritseva olustiku haldamises (nn suure pildi omamine), kestvuse (jätkusuutlikkuse) süsteemses tagamises (kompenseerimine, ratsionaalsus, värskendamine).

Kuigi seadusandja on pannud avaliku korra tagamise kohustused üldplaanis politsei- ja piirivalveteenistusele ja kohalikele omavalitsustele,<sup>48</sup> on seadusandja näinud ette ka rea olukordi, kus kohustus avaliku korra tagamiseks, ohu vältimiseks, edasise kahju vähendamiseks on delegeeritud teistele riiklikele ja mitteriiklikele organisatsioonidele ja ka üksikisikutele, kus üksikisikutele on loodud võimalus teadlikult lülituda avaliku korra tagamise pidevasse protsessi vabatahtlikkuse alusel.<sup>49</sup> Eelpool osutatud olukordade nimistu kajastab endas valve-, pääste-, julgestus-, varustustegevusi nii massiüritustel kui ka õnnetus- ja avariipaikades ning ka liikluses korra ja ohutuse tagamisel. Täiendavalt osutab

---

<sup>47</sup> FM3-19.5 „Civil Disturbance Operations. Public Disorders“. (US Army 2012)

<sup>48</sup> KorS §2; §3; §6; §30;

<sup>49</sup> ApolS; §1; §2;

seadusandja, et avaliku korra tagamiseks on politseil õigus kaasata teisi ametiasutusi ja nende ametnikke,<sup>50</sup> kuid osutab piirangute, vahendite ja võtete nimistule, milliste rakendamine on lubatud vaid eriväljaõppe saanud ametnikele või milliste kasutamine on lubatud häda- või eriolukorra väljakuulutamisel.<sup>51</sup> Laialdaste rahvarahutuste ilmnemise korral, nagu eelpool osutatud, lasub politseiteenistusel laiendatud koormus, mis kajastub eelkõige politseiametnike piirkondlikus ja või üleriigilises mobiliseerimises ning koheselt vajalike, nii esma- kui ka teisejärguliste ülesannete arvukuse järsus kasvus. Nimetatud olustikus oleks otstarbekas kasutada kohapealseid, teiste riigiametite, -asutuste samase väljaõppega ametnike koosseise teisejärguliste ja tulenevate ülesannete teostamisel, vabastamaks politseiametnikke peamise ülesande või ülesannete täitmisele, kus politseiametniku või võrdsustatud ametniku vahetu osavõtt on seoses võimalike järgnevate menetlustoimingutega esmaoluline.<sup>52</sup> Näiteks kaitseväes teostab distsipliini tagamist iga väeosa iseseisvalt, kuid süütegude menetlemist teostab sõjaväepolitsei.<sup>53</sup>

Korrakaitseteenistuse pädevus meetmete rakendamisel on siiski piiratud ja on rakenduslikult laadilt peamiselt avalikku korda ja omandit kaitsev ning väärtegu piirav.<sup>54</sup> Õiguskaitseorganid toimivad harilikult jäiga juhtimisahela järgi, kus võimkondasid hoitakse lahus ning otsuseid tehakse ülevalt alla. Seda tüüpi õiguskaitseorganite võime reageerida välisärritajale piirdub enamjaolt reaktiivsete reageerimismallidega ning nende võime ennetada hetke- ja tulevikusündmusi väljaspool süsteemi on väike või kohati hoopis olematu.<sup>55</sup> Seega on iga riiklik süsteem kui legaliseeritud ultimatiivne sund inimese tegevusvabaduse osutamisel, nimetades üksikisikule füüsilised ja sotsiaalsed piirid, millest ta ei tohiks väljuda (sanktsioonid ja normid).<sup>56</sup> Mida lähedasem on kohaliku valdava kultuuri (tunnetuslik, hinnanguliselt endastmõistetav käitumisviis) ja riikliku tehisolustiku sümbioos, seda harvem on vajadus rakendada täiendavat sundi, sanktsiooni. Tehisolustikku täienduste kehtestamise ning kultuurilis-atribuutiliste ja lubatavuste riskkombinatsiooni tulemusena tekkivate konfliktide ennetamiseks tuleb üha enam erinevaid üldkehtivaid või rafineeritumaid käitumisnormatiive määrata, kirjutada, rakendada ja nende täitmist vahetult

---

<sup>50</sup> PPVS §7

<sup>51</sup> HOS § 26; 27; 31; 32; 33

<sup>52</sup> <http://www.politsei.ee/et/nouanded/menetlusprotsessi-selgitused/>

<sup>53</sup> KKS § 21

<sup>54</sup> PPVS § 1; 3

<sup>55</sup> De Rover. C., „*Teenida ja kaitsta*”, (Tallinn: Rahvusvaheline Punase Risti Komitee ja Õigustõlkebüroo Interlex OÜ, 2001) lk 138–140.

<sup>56</sup> Aimre, I., *Sotsioloogia*. Tallinn 2005: 94



ja kehtvalt kontrollida. Kontrollimine (*to control*) eeldab olukorra reaalsuse tajumist, hindamist ja vajadusel olemasolevate või lisavõtete laiendatud rakendamist (kui võimalik, siis konflikti ajendi likvideerimist), kus võtted peavad olema positiivselt tulemuslikud (st ka ajastuselt sobivad), st võimaldama edasist olustiku juhtimist – initsiatiiv.

Ultimaativsete jõuvõtete (nii praktiliste kui ka juriidiliste, sh kriminaliseerimine) olemus peaks olema suunatud enamalt vahetu füüsilise vägivalla haldamisele, n-ö sobimatu energia kuhjumise hajutamisele, äärmisel juhul sihtmärgi muutmisele, mitte inimeste ideoloogilisele „parandamisele”.<sup>57</sup> Korrakaitseteenistused ei ole avaliku korra tagamise ainugarant. Korrakaitseteenistus on vaid üks element garandis; samas aktiivselt olustikku hindav, raamidesse suunav, kulminatsiooniriski hajutav, negatiivset (vägivaldsusele suunatud) energiat absorbeeriv, mis eeldab väga head ja adekvaatset tagasisidet ning riigijuhina vääramatut elutarka majanduspraktikut, mida esindusdemokraatia haruharva pakub.

### **Operatsioonide korraldamise hierarhia**

Avaliku teenistuse juhtimise võib mõtteliselt jagada hierarhilisteks tasanditeks: strateegiline (ideeline, eesmärgi püstitav, hindav, kandvat ideed osutav), operatiivne (korraldav-juhtiv) ja taktikaline (täidesaatev)<sup>58</sup>. Politsei ja piirivalve tegevust avaliku korra järelevalve teostamisel saab liigitada territoriaalsuse (ühe prefektuuri piires, prefektuuridevaheline, üleriigiline, ametkondadevaheline) ja eriotstarbelisuse (erivolituste ja eriressursside käivitamine) alusel. Üldjoontes tuleneb erisus volituste ja pädevuste ümberdelegeerimisest, paralleeljuhtimisest ning võimunihkkest vastutavate institutsioonide vahel. Üldjoones on sõjaliste jõudude teenistus organiseeritud ja juhitud sarnastel printsiipidel.

Strateegilisel tasandil kuvandatakse poliitilisest tahtest tulenevalt üldeesmärgid, mõjude kombinatsioon ja peamised hindamiskriteeriumid/-tulemid, samuti lisaressursside vabastamise ja teiste ametkondade kaasamise võimalikkus. Paika pannakse olustiku kriitiline hinnatav tasakaalupunkt, millest alates operatsioon saavutab järgmise julgeolekuastme, millega vabanevad täiendavad volitused. Operatsiooni eesmärgi saavutamine võib olla kavandatud nii üksiktulemite kumulatiivsele järjestusele

---

<sup>57</sup> Põhiseadus § 13; § 40

<sup>58</sup> Vego, M., *Operational Warfare*. (US Naval War College, 2000)

(vaheetapid, ahelkombinatsioon) kui ka üksiktulemite samaaegsele saavutamisele mitmes eri paigas või nende kombineerimisel.

Operatiivtasandil mõtestatakse strateegilise tasandi juhised rakenduslikeks, täidesaadetavateks tegevusteks, mida on võimalik sooritada standardvõtetena, st sooritustena, mida taktikalised üksused, ametnikud on treenitud korda saatma. Koostatakse strateegilise üldeesmärgi alusel algne tegevuskava, mille aluseks on hetkeolustik, operatsiooni käivitamise kiirus, koheusus, nimetatud tulemi saavutamiseks vajalikud tegevuspiirkonnad, standardiseeritud taktikaliste võtete nomenklatuur ning olemasolevate allüksuste nimistu. Saadud tulemit hinnatakse rakenduslikkuse võimalikkuse lähtepunktist, kus kriteeriumideks on aeg, allüksuste saadavus ajalises progressis ning muutused olustikus. Koostatakse allüksuste hanke- ja väljavahetamisplaan. Lõplik tegevuskava osutab kõikidele allüksustele nende kaasatuse, võtete, piirangute ja üldise rakendamise ja rakendusest väljumise korra.<sup>59</sup>

Taktikalisel tasandil luuakse, orkestreerituna operatiivtasandi kaudu, praktilisi võtteid ja lubatud vahendeid kasutades strateegilise tasandi tahtega nimetatud seisund olustikus, keskkonnas. Tahte kehtestamine.<sup>60</sup>

Üldiselt vaadeldes võib kõikide hierarhiliste tasandite tegevuses näha sarnaseid tegevusjooni, kuid peamine erinevus seisneb tasandi halduslikus ulatuses; mis liigub üldiselt lokaalsele, läbivalt kestvalt etapilisele või on üksiksooritus. Kuigi oma olemuselt ei erine politseiteenistuse igapäevane funktsioneerimine politseioperatsioonist, eristatakse viimast kui täiendavat ja olustikust esile kutsutud rutiinivälist fookustatud süsteemset pingutust.

### **Operatsiooni eesmärgi sõnastamine**

Operatsiooni eesmärgina kirjeldatakse äratuntav olustik, mida tahetakse luua. Avaliku võimu tahe ei saa olla sõnastatud tunnetuslikul väljendil põhinedes (nt „taastada kord”).

Eesmärgi sõnastamine võib osutada standardiseeritud tegevuskavale, standardiseeritud taktikalistele võtetele, rutiinsetele elementidele või olustikust tingituna sätestatud eriotstarbelisele tegevuskavale või nende kombinatsioonile, kuid peab sõnastama, kirjeldama tulemit ehk määratud, äratuntavat, sätestatud olustikulist seisukorda, mida on

---

<sup>59</sup> Vego, M., *Operational Warfare*, (US Naval War College, 2000) lk 409–613

<sup>60</sup> *Ibid*: 383–392

tahetud saavutada, ja sündmuskohta<sup>61</sup>. Kui operatsiooni eesmärgi saavutamise käik on kriitiline, osutatakse piirangud juba strateegilise tasandi väljastatud juhendis.

Operatsiooni eesmärgi sisuks võib olla olustiku hindamine, nn vaheväljavõtte olustiku hindamiseks; ennetava eesmärgiga tegevus, reaalse tulemi saavutamisele suunatud tegevus või üleminek ühelt tegevuselt teisele seoses muutustega olustikus.<sup>62</sup>

## 2.2 Operatsiooni organiseerimine

### Planeerimine, kavandamine operatiivtasandil

Plaani sisuks on soovitud tegevuse visualiseerimine paberil (arvutis, mõttes), kus kujundatakse ratsionaalseim, loogilisim tegevuskavand tulemite saavutamiseks ülesandeid täitvate taktikaliste elementide abil soovitud sündmuskohas. Planeerimise eesmärgiks on üldeesmärgile suunatud tegevuse jaotamine standardvõtete tasemel läbi viidavaks süsteemiks, kus sõltuvalt olustikust ressursside rakendamise kontsentratsiooni paikkonniti kas suurendatakse või vähendatakse. Iga tegevust, saab jagada etappideks: planeerimine, ettevalmistamine, käivitamine, rakendamine, peatamine (ajutine, lõplik), üleminek teisele variandile, lõpetamine (täielik, viivitatud). Läbivalt, algusest lõpuni, töötab üldjuhtimine. Planeerimise käigus kavandatakse operatsiooni läbiviimise kord (etappide ahel), dünaamilisus (tempo), tegevuste ja üksuste/allüksuste rakendamise plaan, lähtudes sätestatud eesmärgist; läbiviimise alast, maastikust, taimestikust, kohtade arvust; taktikaliste võtete standarditest; seadustest; ressursside mahust, sobivusest ja paiknemisest; ilmastikust; elanikkonnast; vastutegevusest; vajalikust kumulatiivsusest ja tegevuse aheljärjestusest; funktsionaalsusest (side, transport, toitlustamine jne).<sup>63</sup>

Kõikide ühisürituste efektiivsus põhineb treenitusel ja vilumusel ja hetkel vajalike taktikaliste võtete nomenklatuuri vähesusel, lihtsusel. Iga ühisürituse element peab olema üles ehitatud keskmise ametniku väljaõppe ja vilumuse, kogemuse tasemel täidetavaks, kus eriefekte luuakse spetsiifiliste üksustega. Operatsioon ei saa olla üles ehitatud eriefektidele, vaid nende kaasamine peab olema planeeritud kulminatsioonipunktis kasutamiseks, kas

---

<sup>61</sup> “Review of the August 2011 disorders“. Official release (HMIC UK 026.2011)  
< [www.hmic.gov.uk/publication/rules-engagement-review-august/](http://www.hmic.gov.uk/publication/rules-engagement-review-august/) > (2012)

<sup>62</sup> PPVS Politsei järelevalve § 3; § 7

<sup>63</sup> Vego, M., *Operational Warfare*, (US Naval War College 2000) lk 469–545

initsiatiivi taastamiseks, haaramiseks, vastupanu murdmiseks, lõpliku tulemi fikseerimiseks. Oluline on kombineerimis- ja juhtimisoskus, mis põhineb olustiku tunnetamisel ning selle haldamisel läbi mõjutamise, st lihtsate taktikaliste võtete kombinatsioonil ning olukorra juhitavuse säilitamisel. Eelkõige juhitavus, siis tulem. Operatsiooni ei planeerita politseitöötajate lootustele tuginedes, vaid vastutegevuse reaalse võimekuse vastandina (organiseerumine, paiknemine, arvukus) ja vastutegevuse hirmudele ja vitaalsusele tuginedes. Näiteks massirahutuse saab tinglikult jagada kolme etappi; inimeste kogunemine ehk juurdevool, kriitilise massiga inimgrupi tegevus ja inimgrupi hajumine. Seega vastutegevus peaks olema suunatud juurdevoolu tõkestamisele või aeglustamisele ning inimgrupi eesmärgistatud hajutamisele ja nende hõlbustamist toetavatele tegevustele.<sup>64</sup>

### **Planeerimise tugitegurid**

Operatsiooni rakendamine (täidesaatmine) on kirjeldatud tulemi saavutamine maastikul juhitava tulemusliku tegevuse kaudu, mis teostatakse kehtivate piirangute raames.

Seega on tegevuse planeerimise alusteks ka piirangud.

- a) Teadaolevad üldised piirangud: keskkond; seadused, normatiivid, määrused jne; maastik, olustik, (ruum, asukoht, kaugus) aeg, kliima, valgustus.
- b) Omad vahendid: tehnilised vahendid, kulumaterjalid; inimesed (vilumus, treenitus, oskused, väsimus); transport (mahutavus, maastikusuutlikkus jne); side, kütus, varustus, relvastus, ruumid; toitlustamine, hügieen, reservid jne; lubatud ja/või treenitud tegevuskäikude/võtete nimistu (taktika).
- c) Piirangud vastutegevusest, mille suhtes või milles operatsioon käivitatakse: takistused, omadused, mille mõju pole võimalik ette näha; keskkond; inimesed (vanus, sugu, rahvus, hulk, haritus, organiseeritud, stiihiline) mobiilsus (transport, liikumiskoridorid, kiirus, maht); operatsiooni kestus, aeg.
- d) Riskide maandamine, koostöö: hindamiskriteeriumid, kriitilised tasakaalupunktid; reserv, selle paiknemine, reageerimiskiirus, suutlikkus; reservide rakendamise kava; teised ametkonnad.<sup>65</sup>

---

<sup>64</sup> FM3-19.5 „Civil Disturbance Operations. Public Disorders“. (US Army 2012)

<sup>65</sup> Vego, M. *Operational Warfare*, (US Naval War College 2000) lk 409-494

Riske ei saa täies ulatuses vältida, nende võimalikkust ja iseloomu saab osaliselt ette näha (kogemused, tegevusliku kooskõlastuse analüüs) ja sellest tulenevalt nende haldamiseks valmistuda. Ettenägematute asjaolude, mõjude kompenseerimiseks valmistatakse ette reserv ja reservi rakendamise plaan. Reserv võib väljenduda nii tehnikas, inimressurssides kui ka kulumaterjalides, sõltudes riskihinnangust. Reserv on vaid siis reserv, kui see on rakenduse ootel.

Operatsioon võib oma tegevuse põhiolemuselt olla passiivne või agressiivne<sup>66</sup>:

- vastutegevust oodatakse;
- vastutegevust otsitakse (õigusrikkuja jälitamine);
- kombinatsioon olukorrast tulenevalt, üleminek ühelt teisele.

Põhiülesande täitmiseks määratakse vältimatud tegevused ja nende täitmist garanteerivad tegevused:

- ülesannete üldnimistu (sooritamiseks vajalike tegevuste sisu, koht, aeg, tulem);
- soorituse sünkroniseerimine põhitegevusega – kas olustikust tulenev või ajaliselt kehtestatud tegevuste jada.

Ülesannete järjestuse ja sisu saame tuletada nii perspektiivses kui ka retrospektiivses käsitluses<sup>67</sup>.

Tulenevalt operatsiooni lõplikust eesmärgist ja ülesande olemusest jaotatakse tegevused järgnevalt:

- peamised, otseselt põhiülesannet täitvad;
- tagavad, s.o põhiülesannet otseselt toetavad ning kaasnevaid ülesandeid lahendavad;
- toetavad, üldorganisatoorsed, logistilised, paralleelsed, olustikku hõlbustavad;
- juhtimisülesanded (sidepidamise- ja teavitamise kord, juhtimisvolituste delegeerimine, vajadusel välijuhtimispunktide käivitamine, juhtimishierarhia kehtestamine. Kui ülemad või juhid ei saa otsustada ega juhtida (ükskõik mis põhjusel), tuleb juhtimine delegeerida. Pärast delegeerimist subordinatsiooni

---

.FM3-19.5 „Civil Disturbance Operations. Public Disorders“. ( US Army 2012)

<sup>67</sup> Vego, M., *Operational Warfare*, (US Naval War College, 2000) lk531-558

(alluvussuhet) aktiivse tegevuse ajal ei muudeta, kui, siis ainult äärmisel vajadusel.<sup>68</sup>

Igat ülesannet ja tegevust saab nagu operatsiooni tervikuna jagada funktsionaalseteks etappideks: planeerimine, ettevalmistamine, käivitamine, rakendamine, peatamine, üleminek teisele variandile, lõpetamine. Enamikku vajalikest tegevustest saab käivitada eelnevalt välja töötatud ettevalmistuskavandi alusel etappide kaupa (võrdlus: avang males), kus eelülesanded (kogunemine, aeg, esmased ülesanded, varustus) on standardiseeritud, n-õ juhendipõhised. See annab reaalses olukorras rohkem aega olustiku hindamiseks ja edasise vajaliku tegevuse väljamõtlemiseks, organiseerimiseks, läbiviimiseks ning, kui avang valiti õigesti, vähendab kulutusi tegevuskohale jõudmiseks ning segadusi väljaliikumisel.

Koostatakse ressursside rakendamise graafik, mis tugineb ülesannete kriteeriumidele ja järjestusele. Niiviisi selgub nõutavate ressursside maht ja vajadus ajalises graafikus.

Siit tulenevalt saame soovitud koosluse ehk plaani: mis ajaks, kuhu ja milleks keda ning mida ja kui palju suunata, ning võimaluse sätestada eelvalmisoleku ajad ja kohad ning planeerida vabanevate ressursside edasine kasutamine. Graafik peab olema sünkroniseeritud kas ajalises või sündmuselises seoses ning tõstma esile tegevuste kontsentreeritust (intensiivseim lõik juhtimisprotsessis).

Sõltuvalt operatsiooni mahukusest (kaugused, kohtade arv, aeg, ressursside kaasatus), ülesannete komplitseeritusest (n-õ operatsioon operatsiooni sees jms) ja keerukusest võidakse allutada eri liiki ülesannete või paikkondlik juhtimine eraldi juhile (juhtimise operatiivsuse huvides), kes oma meeskonna tegevuses lähtub üldoperatsiooni põhiülesande täitmise vajadustest. Seega toimub juhtimise delegeerimine nii ülalt alla kui ka paralleelselt. Ülesannete jaotus võidakse kehtestada ka funktsionaalsuse alusel.<sup>69</sup>

---

<sup>68</sup> Vego, M., *Operational Warfare*, (US Naval War College, 2000) lk545–560

<sup>69</sup> Ibid 531–545

## **Juhtimine operatiivtasandil**

Juhtimise sisuks on sätestatud plaani rakendamine, et domineerida olustikus oma tahtega<sup>70</sup> seatud eesmärgi (tulemi) saavutamise nimel. Selleks vajatakse juhivat keskkonda, juhitavaid üksusi, sobivat sündmuskohta. Lihtsustatud kujul võib seda kujutada skeemina, kus kavandatud plaani alusel suunatakse vastutegevus üksuste tegevuse abil olustikku, milles selle aktiivsus hääbub ning muutub juhitaavaks. Juhtimiseks peab juht teadma olustikku, muutusi selles – need kajastuvad visuaalsest või edastatavast teabest, juhtimisatribuutidest. Seega on juhtimise aluseks juhitaavad üksused, distsipliin, reeglistikud, järgitavad taktikalised võtted (juht teab, mida üksuselt oodata) ja side toimimine mõlemas suunas. Operatsiooni juhitaavust tagatakse olukorra pideva hindamise ja initsiatiivi hoidmise abil. Seega jätkub planeerimine ka operatsiooni läbiviimise käigus ning seetõttu on juhtimis- ja planeerimistasand tihti füüsiliselt ühildatud. Mida vähem paralleelseid sõltuvuslikke ülesandeid põhiülesande täitmise kulminatsiooni ajal täidetakse, seda konfliktivabam on üldine sooritus.

## **Täidesaatev ehk taktikaline tasand**

Operatsioon rakendatakse taktikalises tegevuses, st ülesannete praktilises teostamises sündmuskohal.<sup>71</sup> Tegevuse üldplaanis on rahutuse haldamiseks läbiviidavad manöövrid üksustega võrreldavad lahingüksuste manöövritega lahingus. Erinevused tulenevad relvastuse eripärast ja selle kasutamise põhimõtetest.

Lähtudes juhtimistasandi tahtest ja normatiivjuhenditest ning üld- ehk kesketest ülesannetest taktikalisel tasandil,

- rakendatakse praktilisi võtteid etteantud plaani, ülesannete ja laekuvate korralduste või olustikust tingitud asjaolude ajendil;
- jagatakse kesksed ülesanded allüksuste ja või ametnike vahel täitmiseks;
- vajadusel lahutatakse kesksed ülesanded allülesanneteks;
- teostatakse vahetut kontrolli maastikul, juhitaakse lokaalset tegevust etteantud volituste piires;
- informeeritakse juhtimistasandit muutustest olustikus, sündmustes, asukohas;

---

<sup>70</sup> Vego. M., *Operational Warfare*. ( US Naval War College 2000) lk 561–572

<sup>71</sup> ibd lk 633

- jälgitakse ressursside kulu ja kurnatust. Negatiivsetest muutustest teavitatakse juhtimistasandit etteantud teavitamis- ja sidekorra alusel;
- informeeritakse juhtimistasandit ülesande täitmise sujumisest või võimatuses, lähtudes olustiku ja allutatud ressursside võimekuse võrdlusest (vt lisa 2, pilt 1).

Tavaliselt antakse täidesaatvale üksusele piirangud, millises ulatuses võib üksus ise otsustada tulenevate ja toetavate ülesannete täitmise vajaduse, mahu ja kestuse üle, kui need ei ole tsentraalselt lahendatud.<sup>72</sup> Ülesanded on oma üldlaadilt samased: võtta kaasa osutatud varustus, minna osutatud kohta, luua soovitud olustik (tahte kehtestamine), lõpetada tegevus, tulla tagasi, korrastada varustus. Ülesanne võib koosneda mitmest alaülesandest (eel- ja järelülesandest) ning täitmise käigus ilmnevatest ja teadaolevatest asjaoludest. Ülesanne peab olema teostatav tulemit ja reaalsust silmas pidades.

### **2.3 Avaliku korra taastamisele suunatud tegevus**

Massirahutuste ilmnemise võimaluse korral tuleb käivitada n-ö paralleelne planeerimine, mis tugineb olustiku pidevale hindamisele ja ressursside ennetavale vabastamisele hetke- ja rutiinsetest ülesannetest ning ressursside lähtekohtadesse suunamisele, võimalike rahutuste põhjuse ja sihi, suuruse, agressiivsuse, organiseerituse väljaselgitamisele. See eeldab kaalutletud ja riski hindavaid otsuseid, sest vajalikud lisaressursid saadakse üldjuhul rutiinsete ülesannete ajutise peatamise kaudu. Täiendavat juhtimiselementi ei ole vaja luua, vaid olemasolevat laiendatakse seoses lisaülesannetega. Ressursside eelpaigutamisel tuleb hinnata nende hetkelist hajutatust, väljasõidu kiirust arvatavasse rakendamispirkonda ning lähenemismarsruutide kasutatavust. Rahvarahutustega võivad kaasneda täiendavad ülesanded, mis tulenevad ühistranspordi, eritalitluste ja tavaliikluse ümberkorraldamisest, liiklusummikute vältimisest, rahvahulkade tegevuse tõttu blokeeritud piirkondadesse eritalitlustele juurdepääsu tagamisest ning rahvarahutustes osalevatele isikutele esmaabi ja seadusliku kaitse tagamisest mittelegaalse vägivalla vastu. Rahutustega hõivatud piirkondades tuleb kohalikele elanikele tagada vaba ja turvaline liikumine või nad mujale suunata. Ülesannete kestus võib varieeruda ja muutuda ühele piirkondlikule struktuurile liiga koormavaks, eriti ajalise survestatuse tõttu, ning kus lisaressursside saabumine võib olla füüsiliselt takistatud. Seega ei ole otstarbekas suunata kõik saabuval vahendil

---

<sup>72</sup> Widder. W., „Auftragstaktik and Innere Führung” (Germany Bundeswehr 2002)



ühisesse koondumispaika ning ülesanded tuleks püstitada sidevahendite kaudu kohalike juhtide vahendusel. Kohalikel juhtidel peab olema olema operatsiooni strateegiline ehk üldine lahenduskäik, läbiv mõte vormindatuna skeemina paberil, mis võimaldab neil otsuste tegemisel üldtegevuslikke konflikte ja vigu vältida. Ressursside rakendamise hindamisel peab võtma arvesse rahutuse iseloomu ning territoriaalsust ning kogunenud rahvahulkade liikumise teekonda, suunda. Ootamata rahvahulga kogunemist kriitilise massini, tuleb ennetavalt asuda nende kollektiivsustunde hajutamisele.<sup>73</sup> Liikuma suunatud kompaktne rahvahulk omab suurt kineetilist efekti ja selle peatamine mingil joonel ühe võttena on füüsiliselt tunduvalt raskem kui teha seda eelneva hajutamise, pidurdamise või suunamise abil. Juhtimise säilitamise, kaose vältimise nimel võib ajutiselt taganeda juba saavutatud positsioonist (vt lisa 2, pilt 2).

Inimesed ei sulandu ega haihtu õhku, nende hajutamisel või suunamisel puhvertsooni tuleb pöörata eelnevalt tähelepanu selle uue suuna läbilaskevõimele, mahutavusele.<sup>74</sup> Rahvahulga agressiivsus tugineb suuresti arvukusele, kollektiivsuse vahetule füüsilisele ja visuaalsele tunnetamisele iga üksikosaleja poolt. Samasugune efekt mõjutab ka täitevvõimu ametnikke. Kollektiivse koostöötunnetuse kadumisel hakkab iga ametnik tegelema iseenda kaitsmisega või temale endale olulisena tunduva eesmärgiga (vt lisa 2, pilt 3). Ülesannet täitev üksus kaotab ajutiselt juhitavuse.

### **Taktikaliste võtete valik olustikus**

Taktikalise võtte, rivistuse ja asukoha valiku määravad üksusele esitatud ülesanne ja selle juures nimetatud tulem ning olustik, milles seda soovitakse saavutada.<sup>75</sup> Nagu eelpool nimetatud, on korratuste haldamise peamiseks sihiks rahvahulga hajutamine ehk selle liikumise teadlik suunamine tõkestamise, suunamise ja hajutamise kaudu, jättes enesele manöövrivabaduse (vt lisa 2, pilt 4). Tulenevalt peavad allüksuste/üksuste teostatavad võtted olema oma olemuselt lihtsad ja sisaldama endas eelkõige eriliigilisi rivistusi kas liikumisel või lokaalsel paiknemisel, mis samas tagavad ka ametnike enda turvalisuse (vt lisa 2, pilt 5).

Järgnevalt vaatleme mõningaid põhilisi taktikalisi võtteid ja asetusi maastikul.

---

<sup>73</sup> FM3-19.5 „*Civil Disturbance Operations. Public Disorders*“. (US Army 2012)

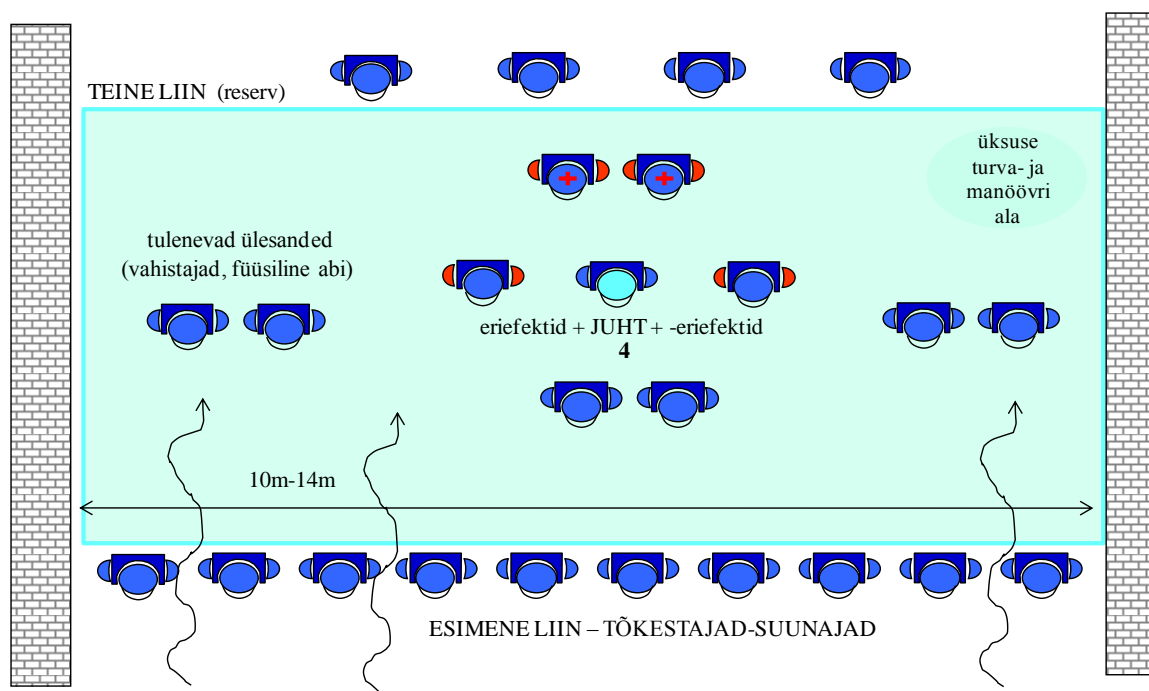
<sup>74</sup> „*Public Order Standards, Tactics and Training Manual*“. (UK Centrex, 2004)

<sup>75</sup> Vego, M.,. *Operational Warfare*. (US Naval War College, 2000).

## Tänava tõkestamine

Ametnikud on üles rivistatud ülesande täitmisest tulenevate funktsioonide alusel.

Üldülesande jagamine alaüksanneteks: 1) peamine ülesanne, 2) tulenevad, 3) tagavad, 4) juhtimisüksanded. Kehtib ratsionaalsuse reegel: vahetus kontaktis vaid nii palju kui vaja, ülejäänutel säilitada liikumisvabadus. Liikumine peab olema ratsionaalne, ristuvaid manöövreid ilma tungiva vajaduseta ei sooritata. Juhitavuse ja vitaalsuse tagab tööjaotus ning juhi hindamisoskus. Soositud on eelnev koostööharjutus.



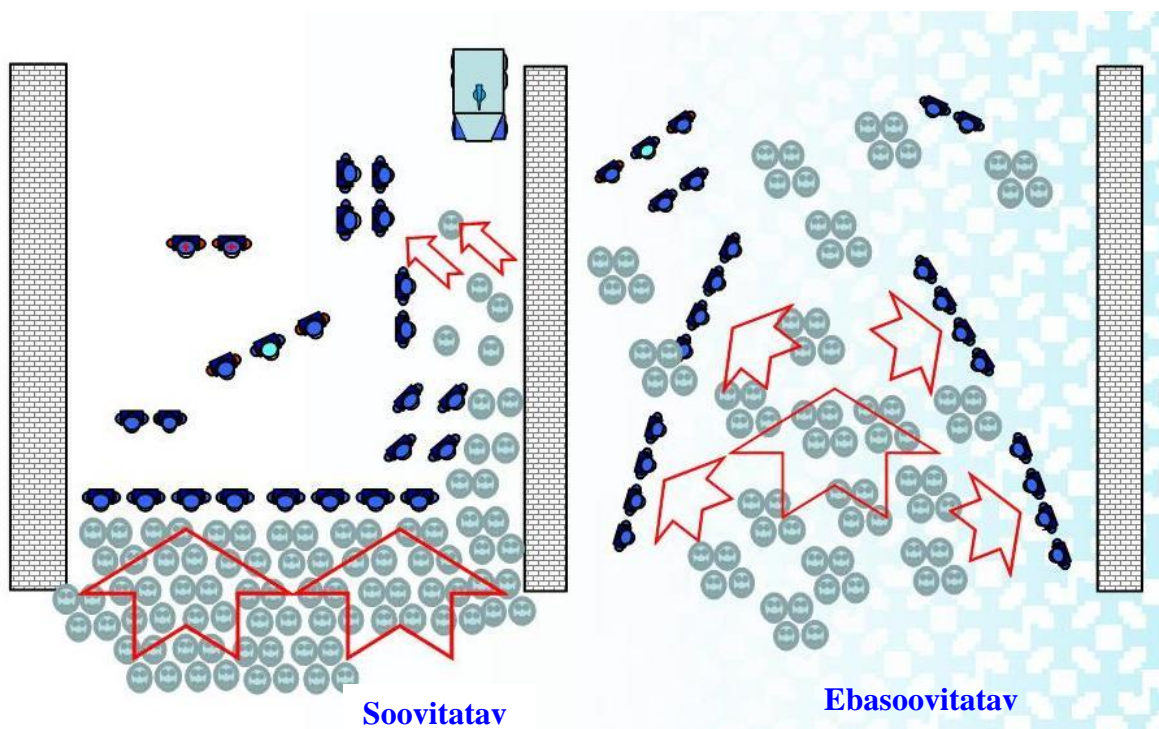
Skeem 1

Vahetus kontaktis olevaid ametnikke ei tohi kasutada teisel eesmärgil ega neile lisaüksandeid panna. Kõikide tulenevate üksannete täitmiseks määratakse eraldi ametnikud, reservid ja vajadusel erireservid (meditsiiniline abi jms).<sup>76</sup>

Üksuse juhtimise lihtsustamiseks tuleb üksus jaotada meeskondadeks/jagudeks, kellele antakse üks ülesanne. Üksuse juht ei lähe kunagi vastutegevusega vahetusse kontakti, v.a erijuhtumid. Esimene liin ei pea olema ülitihed. Üksikute isikute läbipääsemine ei ole kriitiline, nendega tegelevad vahistajad või teine liin. Üldjuhul esimesest liinist väljapoole sөөste ei organiseerita. Kui inimesed rahvahulgast üritavad mõnda politseitöötajat liinist välja rebida, siis abistavad antud politseitöötajat külgmised oma kohalt lahkumata seni, kuni vahistajad appi jõuavad. Kui ründav isik ei vabasta haaret, tõmmatakse ta koos

<sup>76</sup> „Public Order Standards, Tactics and Training Manual“ (UK Centrex, 2004)

politseitöötajaga üksuse turvaalale. Esimesele liinile jääb asendajaks üks vahistajatest. Demonstrantidega sõnavahetusse, vaidlusse ei astuta. Korraldusi rahvale annab üksuse juht või demonstranti kinni pidav politseinik, meditsiinitöötaja.



Skeem 2

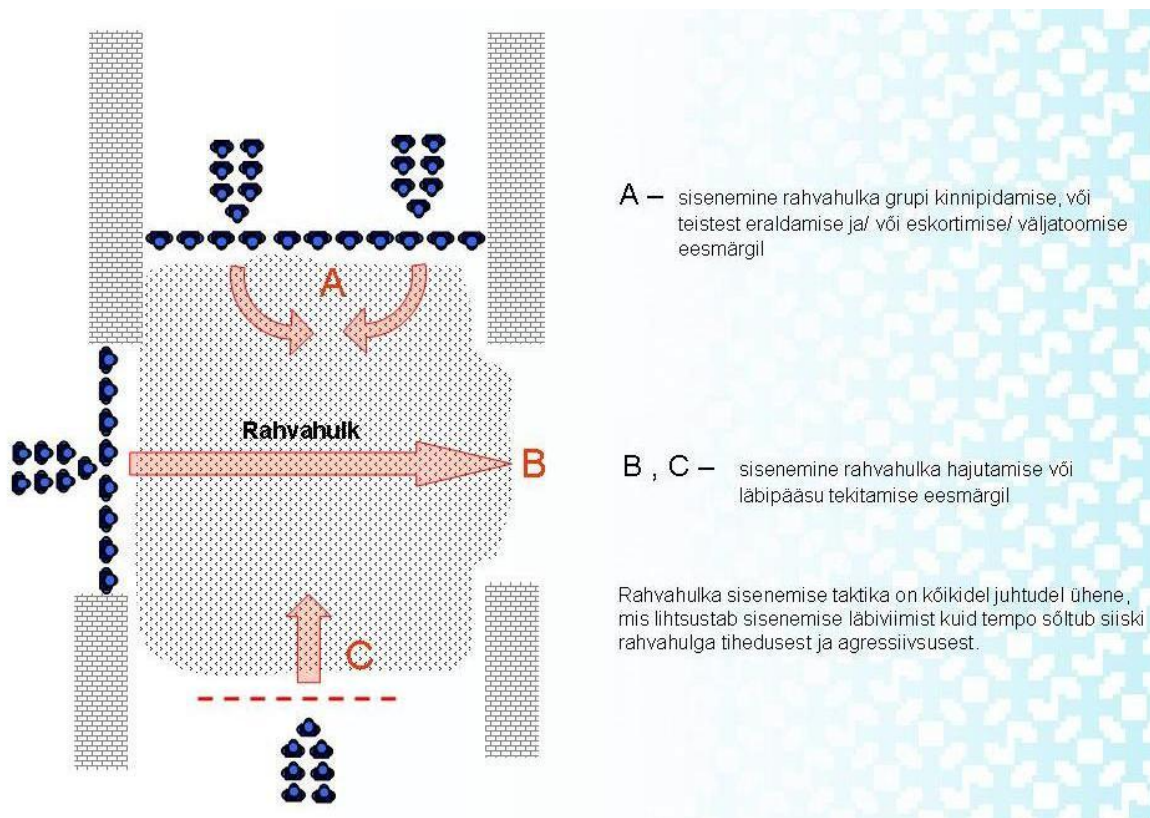
### Rahvahulgast tingitud surve ajutine leevendamine

Kui rahvahulgale ei suudeta vastu seista ning korrektselt taanduda ei saa, siis üldise surve vähendamiseks avatakse tänav osaliselt tiibmanöövriga viisil, mis võimaldab avaust sulgeda ja vajadusel hiljem taanduda uuele tõkkejoonele (vt skeem 2).

Tõkkejoone keskelt avamine on ebasoovitav, kuna võimaldab rahvahulgal suruda politseitöötajad vastu hooneid ning muuta nad sel moel üksivõitlejateks, jättes nad ilma üksteise abistamise võimalusest. Samal põhimõttel ei kaitsta hooneid tiheda spaleerina hoone vahetus läheduses, vaid kas suletakse tänav hoonest eemal mõlemas suunas või moodustatakse hoone ees kastikujuline rivistus (turva- ja puhvertsooni loomine, mis võimaldab ametnikke kiiresti ühelt küljelt teisele suunata.). Kaitse/tõkestus tuleb võtta sisse kaitsjale/tõkestajale sobival alal, kus statsionaarsed elemendid muudetakse tõkkeliini osaks.

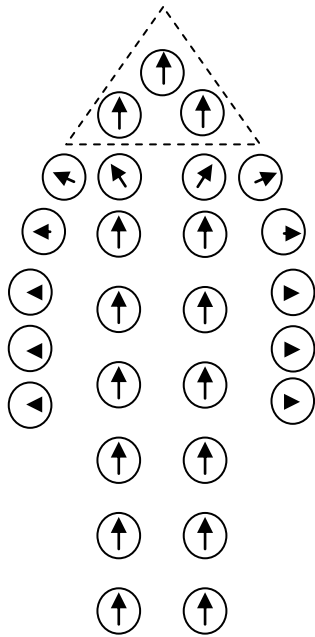
### Ülemäärasest survest vabanemine, rahvahulga jõuline hajutamine (variant)

Sõjaväeline taktika ei näe üldjuhul ette vastupanu murdmist pealejooksuga ning käsitleb seda kui äärmist võimalust. Ülekaaluka vastase oma tahte allutamiseks kasutatakse vastase kompaktsuse hajutamist, st enamasti külmanõõvreid, milleks kasutatakse eelnevalt reservi jäetud üksust või moodustatakse ajutised salgad hetkel kontaktist vabadest üksustest. Võtte olemus seisneb rahvahulga hajutamiseks kärestikuefekti loomises, kuid eelistatult suunalt, kus rahvahulk on hõredam, st inimeste vahel on rohkem vaba ruumi, mis võimaldab üksusel rahvahulka soovitud rivistuse ja kiirusega füüsiliselt siseneda, et rahvahulka killustada ja tänavat (või ala) blokeeriva üksuse koormust leevendada. Manööver võib olla sooritatud nii ühelt kui ka kahelt poolt või mitmelt suunalt korraga, tulenevalt üldise hajutamise vmt üksikülesande lahendamisest (vt skeem 3).



Skeem 3

Üldjuhul manöövrit ei sooritata rahvahulgale pealeliikumise vastandsuunalt, sest selline võte suurendab rahvahulga kineetilist vastupanu, muutes rahvahulga kompaksemaks ja luues seega võimaluse inimeste vigastamiseks rahvahulga sees tiheda rüselamise tõttu.

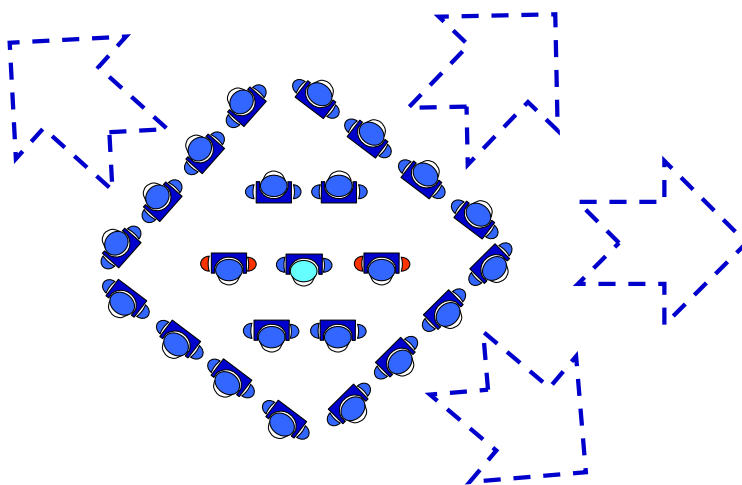


Kui väljakujunenud olustik tingib siiski vajaduse siseneda rahvahulka ebasoosivalt suunalt, võib kasutada järgnevalt kirjeldatud taktikat (vt skeem 4).<sup>77</sup>

Skeem 4

### Ümberpiiratud olukord (variant)

Üksusel tuleb säilitada ringkaitse ja sisemine vaba tsoon (vt skeem 5), mis võimaldab vigastatud rivist välja tuua ning vajadusel ümber rivistuda, liikumissuunda lihtviisil



Skeem 5

muuta, üksust juhtida. Sisemine turvatsoon välistab olukorra, kus välise tõuklemise tagajärjel politseitöötajad üksteisega kokku põrkavad ning seega liikumise lukustavad.

Sama tüüpi rivistust saab kasutada mingi grupi eraldamiseks üldisest rahvahulgast kaitsmise või kinnipidamise eesmärgil. Staatile positsioon

ei ole soovitatav, kui ei ole tegemist suurema manööverelemendi alaelemendiga, kus paiknemine ühel kohal on ajutiselt oluline.

<sup>77</sup> „Public Order Standards, Tactics and Training manual“. (UK Centrex, 2004) UK Kuninglik Konstaabliteenistuse Inspektor HMIC rõhutab, et esmane on intensiivikas rahva hajutamine, kuid mitte tingimata massiline arest. Arest nõuab arvukaid lisatoiminguid.

Elementide ja manöövri lihtsus ja visuaalne arusaadavus aitab ametnikel soovitud koosluse kiiresti saavutada isegi siis, kui nad seda enne piisavalt harjutanud pole või on konkreetne allüksus koostatud eri piirkondadest pärit ametnikest, kes pole eelnevalt vastavas koosseisus kokku harjutanud.<sup>78</sup>

## 2.4 Eesti Kaitseväge kasutamise alused mittesõjalises tegevuses

Enamik rahvusvahelisi sõjalisi operatsioone, mida kaitseväge praegu ressursidega toetab, on oma eesmärgiks seadnud avaliku korra taastamise. Soovitud tulemit ja võtteid on neis kirjeldanud abistatav riik, kuid olustik, milles avalikku korda taastatakse (kehtestatakse, selleks tingimusi luuakse), on lähedane või samane lahingulisega. Seega sätestab efektiivsuse saavutamise eesmärk selliste ametnike arvukat kasutamist, kes on treenitud lahingutes tegutsemiseks, st neil on oskused, vilumus, distsipliin, vahendid jms. Lisaks nõuab lahinguline olustik ka eriteenistuste katkematut rakendamist, mida rahu olukorras vajatakse ehk harvaesinevate üksikjuhtumite lahendamiseks.

Eesti õigusruumis ei ole sõjaväeline õigusruum tsiviilõigusruumist eraldatud, vaid kaitseväge kasutamine on reguleeritud rahuaja reeglite erisustega, mis on ainuomased kaitsevägele kui relvi omavale organisatsioonile ja mille ametnikele lasuvad seetõttu põhiseadusega pandud kitsendused<sup>79</sup>. Samas ei märgi põhiseadus, et relvade kasutamine on kaitseväge tegevuse vältimatu tunnus. Põhiseadus isegi ei osuta, et kaitseväge on relvi omav organisatsioon. See on reguleeritud alamate seadusandlike aktidega.

Eesti õigusruum sätestab, et kaitseväge eesmärk on riigi sõjaline kaitse ja osalemine kollektiivses enesekaitstes.<sup>80</sup> Seadus ei osuta ultimatiivselt, kas sise- või välisriiklikust ohust lähtudes seda kaitset peab teostama, sest kaitse eesmärk on riigi kestmise garanteerimine kõigis tema väärtustes.

Seega hinnatakse riigi kaitset kui ühest tegevust sõltumata ohu algupärast ja suunast või kestvusest.<sup>81</sup> Piirangud relvastuse, vahendite ja võtete ning kaitseväelise juhtimise

---

<sup>78</sup> „Review of the August 2011 disorders“. (UK HMIC Official release. 026.2011)

<sup>79</sup> PS § 125

<sup>80</sup> KKS § 3

<sup>81</sup> „Riik peab olema pidevas valmisolekus erinevateks kriisideks /.../“ (Siseministeerium HOS analüüs 2011) lk3 <HOS\_analüüs>

kasutamisele tulenevad vaid olustikulisest seisundist,<sup>82</sup> milles kas kehtib tavaolukord ja rakendatakse tsiviilteenistustele omaseid tegutsemisreegleid<sup>83</sup> või on tekkinud hädaolukord või on kehtestatud eriolukord<sup>84</sup> või erakorraline seisukord<sup>85</sup> või sõjaseisukord või on tegemist tavaolustikus tekkinud erisuguse ohuolukorraga,<sup>86</sup> kus kaitseväge ressursside ja tegutsemisreeglite rakendamine on ainuotstarbekas tulenevalt sündmuse eripärast<sup>87</sup>. Samas võib ressursside ja kitsenduste rakendamise<sup>88</sup> vajadus tuleneda sündmuse tagajärgedest ühiskonna toimimisele, inimeste eludele jne (lumetormid, jäätumised, uputused, tehnogeensed avariid jne),<sup>89</sup> millisele vajadusele osutab ka Siseministeeriumi teostatud hädaolukorraseduse analüüs.<sup>90</sup> Seega ei vaatle seadus kaitseväge ressursside rakendamist kui organisatsiooni käivitamist kogu selle funktsionaalses ulatuses, mis kätkeb endas ka riiklike juhtimisprotsesside osalist ülevõtmist.<sup>91</sup> Seega on õigusruumis sätestatud vaid olustiku seaduses osutatud tingimustesse suunamise kohustuse prioriteetsus erinevate teenistuste lõikes ning on osutatud, kas suunamine toimub riiklike tsiviilteenistuste juhendamisel ja eestvedamisel või kaitseväge juhtimisel ja eestvedamisel.

KKS § 3 sätestab kaitseväge ülesandena kollektiivses kaitstes osalemist ehk kohustust tagada riigi eksistents tema sisus igal ajal, sh osalemisega erakorralise seisukorra ja hädaolukordade lahendamisel ning turvalisuse tagamisel seaduses sätestatud alustel ja korras. KKS § 41 lubab kaitseväge kasutada koostöös teiste julgeolekuasutustega, informatsiooni hankimisel ja töötlemisel. KKS § 44 lubab kaitseväel kasutada jõudu KKS § 3 osutatud eesmärkide täitmiseks, vaid vahendite ja võtete loetelu määrab kaitseminister ennetavalt (kaitseväelise vm riiklikult elutähtsa objekti kaitse) või olukorrast tulenevalt, millele täpsustavalt osutab KKS § 49.

KKS § 49 sätestab, et kaitsevägepoolne jõu kasutamine on lubatud kaitseväge enese objektide, vara, isikkoosseisu kaitseks, distsipliini tagamiseks ning ka hädaolukorra seaduses sätestatud juhtudel ja erakorralise seisukorra ajal erakorralise seisukorra seaduses

---

<sup>82</sup> KKS § 44. Jõu kasutamine kaitseväge poolt; KarS 15. ptk. Välistusgarantiid vajavad olustikud riigi seisukohast.

<sup>83</sup> KKS § 48<sup>1</sup>. Jõu kasutamine demineerimistööl

<sup>84</sup> PS § 87 p 8

<sup>85</sup> ErSS 3. ptk.

<sup>86</sup> KKS § 47. Jõu kasutamine tsiviilõhusõiduki tekitatud ohu tõrjumiseks

<sup>87</sup> Kirsimägi, S. „Lahingutegevuse reeglite õiguslik tähendus ja nende rikkumisele järgnev vastutus“. magistr töö, TÜ (2010)

<sup>88</sup> PS §34

<sup>89</sup> HOS § 2. Hädaolukord ja kriisireguleerimine

<sup>90</sup> Hädaolukorda eristab tavaolukorrast suurenenud vajadus ühtse koordineeritud ja kooskõlastatud tegevuse järele ning täiendavate ressursside kaasamise vajadus. (Siseministeerium HOS analüüs, 2011) lk 5

<sup>91</sup> SRKS §12

sätetatud juhtudel,<sup>92</sup> kus ülesannete täitmisel kasutab kaitseväge jõudu politsei ja piirivalve seaduses ette nähtud alustel ja korras. Selline alus tagab eelduse ühtse tegevuse korraldamiseks ehk osutab initsiatiivi (juht, korraldaja) omavale teenistusele, st antud juhul politseiteenistusele või Vabariigi Valitsuse määratud isikule.

KKS § 49 nimetab ka seaduse tasemel aktiivsete kaitsevahendite loetelu, mida kaitseväge isikkoosseis võib kasutada mittesõjaliste ülesannete täitmisel. Nimetatud vahendite kasutamine võimaldab kaitseväelasi kasutada nii otseste kui ka tulenevate korrakaitse ülesannete täitmisel, nagu isiku kinnipidamine, isiku ja tema asjade läbivaatus, kinnipeetute eskort, valvamine ja transport. Nimetatud toiminguid teostab kaitseväge kaitseväge julgeolekualal iseseisvalt (KKS § 56) ja seega ei vajata täiendavat ümberõpet.

HOS § 31 sätestab loetelu, millistele töödele võidakse kaitseväge või Kaitseliitu kaasata hädaolukorra lahendamisel, päästetööl ja turvalisuse tagamisel. Kaitseväge ja Kaitseliidu HOS § 31 osutatud töödele rakendusse kutsumise kord kirjeldatakse Vabariigi Valitsuse määruses.<sup>93</sup>

HOS §33 täpsustab, täiendavalt KKS § 49-le, kelle juhtimisele korrakaitsele kutsutud kaitseväge või Kaitseliidu üksus tegevuslikult allutatakse. Kuna KKS § 49 sätestab, et kaitseväge ja Kaitseliidu tegevliige peab oma tegevuses tuginema PPVS-s sätestatud korrale, siis on märgitud HOS § 33. täpsustus, kus osutatakse, et sunni rakendamisel isikutele tuleb lähtuda PPVS 4. peatükis osutatud alustest ja korrast, mis eeldab vastava koolituse eelnevat läbiviimist. Kaitseväesiseselt õpetab nimetatud erialaseid teadmisi sõjaväepolitsei ja Kaitseliidu raames omandatakse need teadmised abipolitseiniku koolitusel.

Vaatamata sellele, et HOS 4. peatükis „Elutähtsate teenuste toimepidevuse korraldus” ei ole ülesandeid kaitseministeeriumi haldusalas olevatele ametitele ja teenistustele pandud, osutab nimetatud ülesannete omapära, et kaitseväge ja Kaitseliidu materiaal-tehniline varustatus ning väljaõpe võimaldab nende ressursse nimetatud ülesannete täitmisele kaasata, näiteks objektide füüsiline kaitse,<sup>94</sup> liikluse korraldamine (n: rahvahulkade suunamine), varustuse, isikkoosseisu vedu ja eskort, milliseid töid vajatakse nii enne kui ka erakorralise seiskorra ajal, sh massirahutuste haldamise käigus.

---

<sup>92</sup> ErSS § 3, p 3-6. Eesti põhiseaduslikku korda ähvardav oht; ulatuslik korratus, vägivald.

<sup>93</sup>HOS 4.ptk „Päästetööde ja eriolukorra tööde tegemisel kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamise kord”; HOS § 31 lg 1 Kaitseväge ja kaitseliidu kasutamine üldise turvalisuse ja eriobjekti kaitse tagamisel eriolukorra piirkonnas, sh KarS §237, §240, §246, §248 loetletud kuritegude ennetamisel või tõkestamisel.

<sup>94</sup> ErSS § 15



## **Kaitseväe ja Kaitseliidu kasutamine erakorralise seisukorra ajal**

ErSS § 4 osutab kitsenduste ehk täiendava riikliku sunni loetelu, mille rakendamine erakorralise seisukorra väljakuulutamisel võib nõuda täitevteenistustelt jõu kasutamist isikute suhtes. Erakorraline seisukord pole lihtsustatult võttes enam kui kontrolli alt väljunud ja riiklust halvata võiv ebaturvalisus, kuid mille soovitud raamidesse tagasisuunamine nõuab täiendavate meetmete, sh jõu, erivahendite ja relvade rakendamist. Nimetatud täiendavate meetme rakendumise tagamisele võidakse kaasata ka kaitseväe ja Kaitseliidu üksusi.<sup>95</sup> Nimetatud üksustel on lubatud kasutada ErSS § 15 nimetatud ülesannete täitmiseks ja ebaseadusliku tegevuse peatamiseks ja tõkestamiseks nii erivahendeid kui ka tulirelvi, kuid seda politsei ja piirivalve seaduses kehtestatud tingimustel.<sup>96</sup>

ErSS § 15 sätestab samuti kui HOS § 33 täiendavalt KKS § 49-le, kelle juhtimisele korrakaitsele kutsutud kaitseväe või Kaitseliidu üksus tegevuslikult allutatakse ehk millise valitsusasutuse, institutsiooni pädevusse jääb juhtimine ja korraldus.<sup>97</sup>

ErSS § 17 määrab Vabariigi Valitsuse volitused erakorralise seisukorra ajal, kirjeldades täpsustavalt piiranguid, mida võidakse rakendada, kuid mis jõustatakse täitevteenistuste tegevuse kaudu. Täiendavate meetmete rakendamine, jõustamine, nõuab täitevteenistuste ressursside kiiret mobiliseerimist ja suurendamist ülesannete hulga kompetentseks haldamiseks, kus kaitseväe ja Kaitseliidu üksused saavad teisi teenistusi abistada ametnikega oma kompetentsi ulatuses.

Milliste korralduste alusel ja millises mahus ja varustuses erinevate teenistuste ametnikke ühistegevusse kaasatakse, on juba tehniline küsimus, mis tulenevalt varustuse täienemisest on pidevalt muutuv – vastavaid asjaolusid siinkohal ei vaadelda.

Rahutuste haldamisel on kaitseväe struktuuriüksustest kõige sobivama koolitusega sõjaväepolitsei<sup>98</sup> ning toetavates ülesannetes kaitseväe meditsiini-, pioneeri-, side- ja transporditeenistuse allüksused,<sup>99</sup> mida on koolitatud teostama erialaseid toiminguid kõrgendatud ohtlikkuse ja intensiivsusega olustikus. Näiteks Ameerika Ühendriikides on Rahvuskaardi kaasamine korrakaitse tegevusse antud iga osariigi kubernerite pädevusse ning

---

<sup>95</sup> ErSS § 15. Kaitseväe või Kaitseliidu kasutamine erakorralise seisukorra ajal

<sup>96</sup> ibd

<sup>97</sup> ErSS § 18. Erakorralise seisukorra juht

<sup>98</sup> Lisa 1

<sup>99</sup> Poola lennufirma lennuki An-26 päästetegevus Ülemiste järvel 19–20.03.2010.

Rahvuskaardi ressursse võidakse kasutada laiaulatuslike korrakaitseülesannete läbiviimiseks olustikus, kus selleks ette nähtud teenistused ei suuda esilekerkinud töid nende mahukuse või harukordse eripära tõttu normikohaselt hallata<sup>100</sup> või ilmnevad asjaolud, mille lahendamiseks tsiviilteenistusi või eraldatud ressursi ei eksisteeri. Ka Prantsusmaal teostab sõjaväe väeliik *gendarmerie* avaliku korra kaitset paralleelselt politseiteenistusega,<sup>101</sup> tehes seda erinevalt USA Rahvuskaardist igapäevaselt.

---

<sup>100</sup> Flooding and Civil disorders, (US New Orleans, 2005)

<sup>101</sup> The General Directorate of the National Gendarmerie, < [www.interieur.gouv.fr/](http://www.interieur.gouv.fr/)>

## KOKKUVÕTE

Käesolevas teoreetilises uurimistöös vaadeldi hinnanguliselt neid olustikulisi tingimusi, millistes rahvarahutused, ka massirahutused, kõige enam võivad tekkida, ning analüüsiti riigi täitevvõimu võimalusi olukorra haldamiseks eelviidatud olustikus. Detailidesse takerdumise vältimiseks ei analüüsitud erisuguseid poliitilisi valitsemisvorme, vaid keskenduti iga indiviidini jõudvate mõjude ja koormuste esiletoomisele eri valitsemisvormide tingimustes ning osutati nende kombinatsioonist tulenevale konfliktsele olustikule, mis ärgitab isikuid või isikute grupe või koguni ühiskonda riskikäitumisele.

Täitevinstitutsioone käsitledes võrreldi riigi peamiste jõustruktuuride – politseiteenistuse ja kaitseväge – juhtimise ja täitevtegevuse eesmärgi ning võimalusi teineteise täiendamiseks või asendamiseks liht- ja spetsiifilises tegevuses ning seejärel õigusruumis kehtestatud korras. Riigi täitevvõimu mobiliseerumine tervikuks ja terviklikuna käitumine on üha enam päevakorras riigi eesmärkide garanteerimisel ja seda nii sise- kui ka välisturvalisuse tagamisega. Eestis kehtiva õigusruumi ning osaliselt ka rahvusvahelise õigusruumi teoreetiline analüüs ei osutanud regulatsioonile kasutada kaitseväge eranditult välisohu tõrjumiseks, vaid pigem soovib kasutada kogu kodanikkonda elukeskkonna turvalisuse tagamiseks, nimetades seejuures vaid korralduse, millises järjestuses milliste tingimuste ilmnemisel seda kaasamist tuleb teostada.

Analüüsitud teoreetiliselt siin töös kaitseväge kasutamisest massirahutuste haldamisel, osutub, et kaitseväge kaasamine mittesõjalistesse operatsioonidesse on Eesti õigusruumis ja Eesti ressursside juures pigem soovitud ja seda piirab pigem ühiskonna emotsionaalse seisundi küsimus.

## **SUMMARY**

The objective of this thesis is to analyse theoretically the justification of the use of the Defence Forces as a reinforcement or a temporary replacement for Civil Authorities (in particular the Police) in the case of an occurrence of widespread Civil Disturbance within the scope of technical and juridical influence.

The routes to the situational background where the population in person might act toward insubordination to the Law and Order, as a sub-thesis is analysed and described, to understand, if the Policing Power (Public Service) has a direct chance to alter immediately the inducement or instead shall the Authorities focus on Crowd management to first divert the violence within the given time and given forces available.

To prevent overwhelming complexity of detail the different political policing sequences and governance, were not committed into analysis. Only the impacts to a person generally within a populace and within different economical environments were taken into account in order to define and highlight the favourable background within which Civil Disturbances can occur.

In order to focus on the sub-thesis: the Army as a tool to manage Civil Disturbances, the tactical and operational activity of both systems, the Police and Defence Forces were compared in general terms at the background where Civil Disturbance and regular forces were compared in general terms to define the major factor on which both are depending. Then the results of the analyses of the sub-thesis were analysed against Estonian Law and in some cases against International law as well.

The theoretical analysis of the thesis, the Defence Forces as a tool for handling Civil Disturbances, has shown a positive result, as it was expected, and highlights that there are no technical or educational restrictions that could prevent or restrict the use of troops on the streets neither at the tactical level nor at the operational level. The constraints

preventing the use of Defence Forces in Estonian society might occur only at the decision making level due to emotional beliefs of particular political groups or persons in Government. The analysis also did highlight the topicality of the thesis since the occurrence of defined factors which might ignite a population in person toward risk behaviour, such as mass insubordination can emerge much more often due currently developed economical and political situation in near future than it has been anticipated by any Government within the current international economic situation.

## Kasutatud kirjandus

- Abipolitseiniku seadus 24.11.2010 RT I, 20.12.2010, 1  
jõustumine 01.01.2011 - RT I, 30.12.2011, 58
- Aimre, I. „Riik, ohuallikad ja inimeste hirmud“. – Raska, E. ja Raitviir, T., *Eesti edu hind. Eesti sotsiaalne julgeolek ja rahva turvalisus*. (Tallinn: EEK, 2005) lk 173
- Aimre, I. *Sotsioloogia*. (Tallinn: SKA kirjastus, 2005) lk 95
- Alexy, R., „Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid“. (Juridica, I/2001) lk 8
- Alibhai-Brown. Y., /.../ „too British, too much full of rights“. Bradford's Burning (2001)  
< [www.islamfortoday.com/bradford.htm](http://www.islamfortoday.com/bradford.htm) > (2012)
- Becker, U. „A new cosmopolitanism is in the air“. (2007)
- Bing Feng. „*Understanding the Cultural Narratives of the Migrant Chinese Mainlanders Living in Northern Ireland*“. School of International Studies Zhejiang University (2005)
- „Citizen Participation in political level“. (Washington DC. US, National Democratic Institute, 2012)
- De Rover, C. „*Teenida ja kaitsta*“, (Tallinn: Rahvusvaheline Punase Risti Komitee ja Õigustõlkebüroo Interlex OÜ, 2001) lk 138–140.
- „Eesti kodakondsus on Eesti kodaniku ja Eesti riigi vaheline õiguslik side, mis toob mõlemale poolele kaasa nii õigusi kui ka kohustusi.“/.../  
[www.eesti.ee/est/teemad/kodakondsus/eesti\\_kodakondsus/](http://www.eesti.ee/est/teemad/kodakondsus/eesti_kodakondsus/)
- „Eesti majanduslanguse võimalik mõju kuritegevusele 2009. Aastal“. (Politseiamet 2008)
- Eesti Vabariigi põhiseadus 28.06.1992 RT 1992, 26, 349  
jõustumine 03.07.1992 - RT I, 27.04.2011, 2
- Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. E.–J. Truuväli jt (koost). Juura, Õigusteabe AS. Tallinn 2002: 41–42
- Erakorralise seisukorra seadus 10.01.1996 RT I 1996, 8, 165  
jõustumine 16.02.1996 - RT I, 29.12.2011, 208

FM3-19.5 „Civil Disturbance Operations. Public Disorders“. (US 2012)

„Fundamental changes in decision making process due ethnical flipover at the State Executive level“ (US Washington DC DIA 2012).

Heinsalu, A. 2006 Vaba mandaadi sisustamine. Õiguskantsleri büroo.

Hädaolukorrasedus 15.06.2009 RT I 2009, 39, 262 - RT I, 30.12.2011, 44

„Hädaolukorra seaduse analüüs“. Siseministeerium 2011. < HOS\_ analüüs > (2012)

Institute for Sexual Minority Studies and Services . University of Alberta.

< [www.ismss.ualberta.ca](http://www.ismss.ualberta.ca) >

ISAF Mandate: /.../, „The overall task of assisting the Afghan government in extending its authority and creating a secure environment, in concrete terms“.

<[www.nato.int/isaf/topics/mandate/index.html](http://www.nato.int/isaf/topics/mandate/index.html)>(2012)

Jackson, A. The president of United States 1829–1837; „*It is to be regretted that the rich and powerful too often bend the acts of government to their own selfish purposes.*”

Jellinek, G. „*Allgemeine Staatslehre*“.

<[www.jura.uni-passau.de/dsg-sibirien/skript2004.pdf](http://www.jura.uni-passau.de/dsg-sibirien/skript2004.pdf)> (2009)

Jellinek, G. „*Drei-Elemente-Lehre*“.

<[wendt.jura.unisaarland.de/AktuelleVeranstaltungen/DrElicker/SS08/Allgemeine%20Staatslehre/Material/Komplex4\\_Folien.pdf](http://wendt.jura.unisaarland.de/AktuelleVeranstaltungen/DrElicker/SS08/Allgemeine%20Staatslehre/Material/Komplex4_Folien.pdf)> (2009)

Kaitsevää korralduse seadus 19.06.2008 RT I 2008, 35, 213

jõustumine 01.01.2009 - RT I, 29.12.2011, 183

Karistuseseadustik 06.06.2001 RT I 2001, 61, 364

jõustumine 01.09.2002 - RT I, 04.04.2012, 3

Kirsimägi, S. „Lahingureeglite õiguslik tähendus ja nende rikkumisele järgnev vastutus“.

Magistritöö, Tartu Ülikool (2010)

Kojus, T. (2009). *Self-Determination and Minority Rights. Kosovo case 1912–2008*. (VDM Verlag Dr. Muller Aktiengesellschaft & Co. KG)

Korralduse seadus. 16.03.2011 Vabariigi Presidendi otsus nr 871;

jõustumata, RT I, 22.03.2011, 4

Lagerspetz.,M. Olulised mõisted (2004).

<[www.siseministeerium.ee/atp/failid/OLULISED\\_M\\_ISTED\\_Mikko.doc](http://www.siseministeerium.ee/atp/failid/OLULISED_M_ISTED_Mikko.doc)> (2009)

Locke, J. *Teine traktaat valitsemisest*. (Akadeemia 2007) lk 11–17.

Luby, E., D. ja Hedegard, J. „A Study of Civil Disorder in Detroit“ 1969 lk 587

Machiavelli, N. *Valitseja*, < [www.hot.ee/maclap/principe/saatex.html](http://www.hot.ee/maclap/principe/saatex.html) > (2009)

Matison, J. „Ajaloolised kõned Kongressile“; The President of the United States  
The Library of Congress Washington DC US (2009)

/.../, „One hypothesis is that people have the most emotionally charged we-images in relation to the layer called „survival unit“. NATO (Bucarest ROM Army 2007)

Politsei ja piirivalve seadus 06.05.2009 RT I 2009, 26, 159  
jõustumine 01.01.2010 - 01.01.2012.a.- RT I, 29.12.2011, 28

*Public Order Standards, Tactics and Training Manual.* (UK Centrex 2004)

Raska, E. „Sotsiaalse keskkonna ohuallikad“. – Raska, E. ja Raitviir, T., *Eesti edu hind. Eesti sotsiaalne julgeolek ja rahva turvalisus.* (Tallinn, EEK 2005)

“Review of the August 2011 disorders“. Official release (HMIC UK 026.2011)  
< [www.hmic.gov.uk/publication/rules-engagement-review-august/](http://www.hmic.gov.uk/publication/rules-engagement-review-august/) > (2012)

„Rootsi Kuningriigi valitsuse kokku kutsutud Göteborgi komitee ülevaade politsei tööst korra tagamisel, demonstratsioonivabaduse tagamisel ja üksikisiku õigusturvalisuse tugevdamisel seoses massirahutustega Euroopa Nõukogu kohtumise ajal Göteborgis 14.–16. juunil 2001“. (Politseiamet 2008)

Rousseau, J. J. *Ühiskondlikust lepingust ehk Riigiõiguse põhiprintsiibid.* (Varrak 1998)

„Seneca Nation Settlement Act of 1990“. (US: The Library of Congress, 2009)

Sharp, G., „Vajadus kaitsta. Elanikele toetuv kaitse“. (Princeton University Press. 1990).  
Tõlgitud väljaanne (Tallinn: Infomare, 1996) lk 6.

Smith, B., /.../“Not only did Tunisia start the wave of uprisings known optimistically as the „Arab Spring“. It was also a microcosm of the problems present throughout the region“. (UK International Affairs and Defence Section. 2011)

Stott, C. ja Adang, O. jt . „*Crowd Psychology and Public Order at Euro 2004*“. (The University of Liverpool 2004)

„Stanford Prison Experiment“. (Stanford University 1971)  
< [www.experiment-resources.com/stanford-prison-experiment.html](http://www.experiment-resources.com/stanford-prison-experiment.html) >(2012)

„Sõjaväepolitseieriala- ja allüksusekursuse väljaõppekava 2007“. (Kaitseväe Peastaap, SP osakond 2007)

*The Constitution of US.* (The Library of Congress US 2009)

The General Directorate of the National Gendarmerie <[www.interieur.gouv.fr/](http://www.interieur.gouv.fr/)> (2012)

Turda, M., „*The idea of national Legimaticy in Fin-De-Siècle Hungary*“. (The Central European University 2003)

Vetik, R. Presidendi Ümarlaua istungi protokoll. (Tallinn, Riigi Teataja 6/1999)

Vego, M., *Operational Warfare* (US Naval College, 2000)



Viikberg, J. *Eesti rahvaste raamat. Rahvusvähemused, -rühmad ja -killud.* (EEK 1999)

Зимичев, А. М. Психология политической борьбы. (Санкт-Петербург 1993) lk 6–21

Widder, W., „Auftragstaktik and Innere Führung” (Bundeswehr Germany 2002)

# LISA 1. SÕJAVÄEPOLITSEI ÕPPEKAVA

## Sõjaväepolitsei eriala- ja allüksusekursuse väljaõppekava <sup>102</sup>

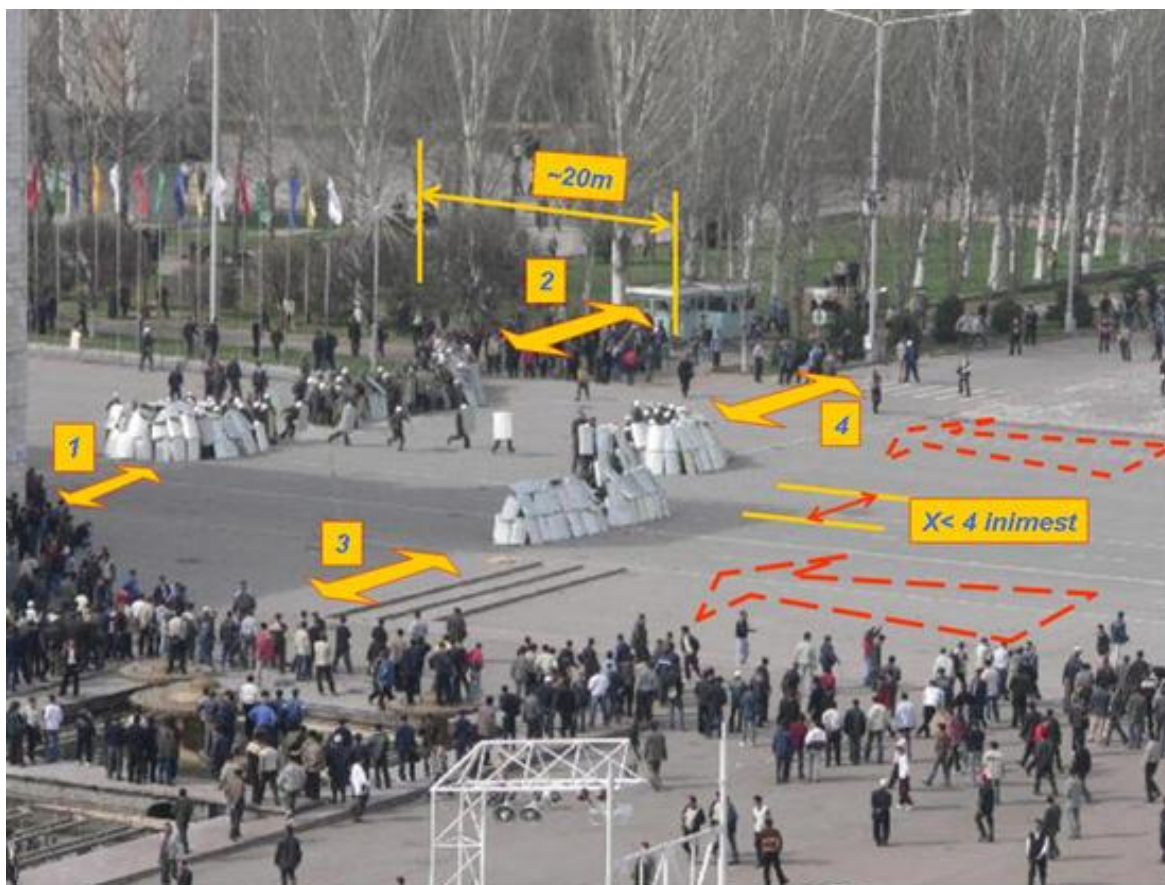
### Omandatavad teadmised ja oskused

1. Isiku läbiotsimine ja küsitlus
2. Sõidukite läbiotsimine
3. Ruumi läbiotsimine
4. Erivahendite kasutamine
5. Sündmuse fikseerimine
6. Isikute kinnipidamine ja eskort
7. Patrullteenistus
8. Liikluse reguleerimine
9. Liiklusõnnetuse fikseerimine
10. Kontroll-läbilaskepunkt
11. Kriitilise tähtsusega objekti või ressursi kaitse
12. Sõjaväeline isikukaitse (jagu/meeskond/rühm)
13. Hoonete läbiotsimisoperatsioon
14. Kolonni julgestamine
15. Teemärgistus
16. Massirahutuste kontroll (üksikametniku tegevus)
17. Massirahutuste kontroll (üksuse tegevus)
18. Sõjavangide eskort ja valve
19. Side, sideseadmed ja võrgud
20. Meditsiiniline esmaabi

---

<sup>102</sup> Sõjaväepolitsei eriala- ja allüksusekursuse väljaõppekava 2007. KVPS

## LISA 2. NÄITEID TAKTIKALISTEST OLUKORDADEST



**Pilt 1** Rahvarahutused Kõrgõzstanis 2005. (Kaitseväge arhiiv 2005).

Üksused käituvad organiseeritult, kaitstes ennast viskevahendite eest ning paigutudes passiivse „kärestiku” elementidena rahvahulga edasiliikumise tempo hajutamise eesmärgil. Paraku positsioon ei ole seotud tugipunktidega maastikul. Positsiooni küljed (1, 2, 3, 4) on lahtised ning eelpositsioonidega ühtset füüsilist tõkkesüsteemi ei moodusta. Kiiret, ühise turvatsooni loomist ei soodusta.



**Pilt 2** Rahvarahutused Kõrgõzstanis Biškekis 2005. (Kaitseväge arhiiv, 2005).

Rahvas kasutas võimalust ja tõrjus lahtiste külgedega politseiüksuse positsioonilt. Üksus oli paigutatud oma suuruse kohta liiga avarale, lahtiste külgedega teelõigule (vt lisa 2, pilt 1). Selles olustikus oleks tulnud asetuda nurgaga, siduda positsioon hoonestikuga ja suunata rahvas parki puude vahele, mis oleks tänu looduslikele ja tehnikakonstruktsioonidele rahvahulga kompaktsust ja kineetilist jõudu vähendanud.



**Pilt 3** Rahutused Tallinnas 04.2007. (Kaitseväge arhiiv, 2007).

Juhitamatu olukord. Kõik juhivad, igäüks on valinud omale ohvri ja suundunud enda otsust täitma, kiiremad ees, aeglasemad järel. Üksuse juhil puudub võimalus juhtida alluvate kollektiivset tegevust: organiseerida ametnike teineteise kaitseks rahva ootamatu, kollektiivse vastupanu korral, organiseerida vigastatute evakuatsiooni, jne.



**Pilt 4** Rahvarahutused Kõrgõzstanis Biškekis 2005. (Kaitseväge arhiiv, 2005).

Rahvas on murdnud läbi valvetõkke ning sisenenud kaitstavale territooriumile. Kaitse mittesobiva ülesehituse tõttu on kaitsemeeskond kasutult teisel pool tara ja see ei võimalda ümbergrupeerumist, asetumaks uuesti rahvahulga teele. Kaitse põhines lukustatud staatilisel paigutusel ja eeldusel, et demonstrandid ei kasuta jõudu. Reservi ilmselt ei olnud.



**Pilt 5** Rahvarahutused Kõrgõzstanis Biškekis 2005. (Kaitsevæe arhiiv, 2005).

Moodustatud paikne tõkkeelement on küll külgedelt kaitstud, kuid ei ole osa ühestki suuremast elemendist ega ole seotud ei ajutiste ega statsionaarsete rajatistega. Tulenevalt ei suuda taktikaline võtte tegelikkuses funktsiooni täita – ei rahvahulka peatada ega suunata ega killustada. Sisemine turvatsoon puudub. Puudub ka reserv turvatsooni kiireks loomiseks.